

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2016

Bc. Helena Ondráková

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Centrum školského managementu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vliv Rozsudku D.H. a ostatní proti České republice na změnu školského
zákona a školskou praxi

Effect of verdict D.H. and others against Czech republic on change of
educational law and educational practice

Bc. Helena Ondráková

Vedoucí práce: RNDr. Jindřich Kitzberger

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Management vzdělávání

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vliv Rozsudku D.H. a ostatní proti České republice na změnu školského zákona a školskou praxi vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. dubna 2016

.....

podpis

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování RNDr. Jindřichu Kitzbergerovi za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé práce.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá analytickým zhodnocením judikátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci D.H. a ostatní proti České republice. Cílem je zjistit jakým způsobem tento rozsudek ovlivnil školskou legislativu a vzdělávací praxi. Výzkumné šetření je zaměřené na zjištění plnění závěrů určených Evropským soudem České republice a zmapování dopadů rozsudku do praxe zainteresovaných stran, kterými jsou praktické školy, školská poradenská zařízení a Česká školní inspekce. Výsledkem je ucelený popis kroků, které učinila vláda k odstranění diskriminace romských žáků ve vzdělávání. Na základě zjištěných údajů lze konstatovat, že v následujícím období by nemělo docházet k diskriminačnímu zařazování žáků do praktických škol.

KLÍČOVÁ SLOVA

Romové, sociální znevýhodnění, inkluzivní vzdělávání, Rozsudek D.H., opatření

ABSTRACT

The diploma deals with an analytic evaluation of The European Court of Human Rights adjudication in the matter of D.H. and others versus the Czech Republic. The aim is to ascertain how this verdict has influenced school legislation and the educational practice. The research focuses on discovering whether the Czech Republic has been fulfilling the obligations established by the European Court, and mapping the consequences of the verdict on the practices of the involved parties, which are practical schools, school consultancy facilities and the Czech School Inspectorate. The result is a comprehensive description of the steps which the government has made towards eliminating discrimination of Roma-pupils in the education system. Based on the findings, it can be stated that in the upcoming future there should not be any occurrences of discrimination of pupils being put to practical schools.

KEYWORDS

Gypsies, social handicap, inclusive education, verdict D.H., provision

Obsah

1	Úvod	8
2	Historický kontext	9
3	Legislativa	15
3.1	Předpisy s mezinárodní platností	15
3.2	Předpisy s národní platností	17
4	Skutková podstata Rozsudku D.H.	22
4.1	Okolnosti případu	22
4.2	Stanovisko vlády ČR před Velkým senátem	24
4.3	Hodnocení Velkého senátu	25
4.4	Rozsudek.....	26
4.5	Nesouhlasná stanoviska čtyř soudců.....	27
4.6	Příklady podobných judikátů	28
5	Implementace rozsudku v praxi.....	31
5.1	Instituce zabývající se romskou problematikou.....	31
5.1.1	Agentura pro sociální začleňování	32
5.1.2	Rada vlády pro národnostní menšiny	32
5.1.3	Rada vlády pro záležitosti romské menšiny	32
5.1.4	Ministerstvo pro místní rozvoj	33
5.1.5	Ministerstvo práce a sociálních věcí.....	34
5.1.6	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.....	34
5.1.7	Ministerstvo kultury	34
5.1.8	Neziskové organizace	35
5.2	Plán opatření pro výkon rozsudku	37
5.3	Řízení pro nesplnění povinnosti	45

5.4	Školská poradenská zařízení	46
5.4.1	Speciálně pedagogické centrum	46
5.4.2	Pedagogicko-psychologická poradna	47
5.5	Praktické školy.....	50
5.5.1	Konzultace nad testovými otázkami – Škola A.....	51
5.5.2	Konzultace nad testovými otázkami – Škola B.....	51
5.6	Česká školní inspekce	53
5.7	Osudy stěžovatelů z kauzy D.H.	58
6	Závěr.....	60
7	Seznam použitých informačních zdrojů	62
8	Seznam zkratk.....	67

1 Úvod

Cílem této práce je analyzovat judikát Evropského soudu pro lidská práva ve věci D.H. a ostatní proti České republice a jeho dopady na legislativu a do vzdělávací soustavy. Judikáty v našem právním systému neslouží jako precedenty, ale jejich analytickým zkoumáním je možné dospět k jinému vnímání a interpretaci podobných situací a to nejen ve školství.

Práce je rozdělena na dvě části. V první, teoretické části se budu věnovat historickému kontextu, ze kterého částečně plyne současné postavení Romů ve většinové společnosti. Dále chci zdůraznit právo na vzdělání zakotvené v Evropské úmluvě o lidských právech a jeho vymahatelnost právními prostředky v České republice. V případě neúspěchu se stěžovatelé mohou obrátit na Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku, což učinila skupina Romů, kterým bylo, dle jejich názoru, odepřeno právo na plnohodnotné vzdělání tím, že byli neoprávněně zařazeni do zvláštních škol. Jejich stížnost byla postoupena Velkému senátu, který rozhodl, že Romové jsou znevýhodněnou menšinou zasluhující si zvláštní ochranu, zejména v oblasti vzdělávání. Přiznal všem osmnácti stěžovatelům odškodné a nařídil České republice úpravu systému, který diskriminuje romskou menšinu. V podobné situaci se ocitlo i několik dalších evropských států, jejichž občané romského původu si stěžovali na diskriminaci při vzdělávání dětí.

Z tohoto Rozsudku vyplynuly povinnosti, které se postupně uvádějí do praxe. Od září 2016 by mělo být zamezeno neoprávněnému zařazování dětí do praktických škol tím, že vstoupí do praxe úprava školského zákona.

V druhé části práce se pokusím o stručný náhled do dosavadní praxe ve školách a školských poradenských zařízeních a doplním informace analýzou dokumentů. Stěžejním dokumentem je Plán opatření pro výkon Rozsudku D.H.

Na doplnění krátce popíšu osudy některých účastníků kauzy D.H. Dnes jsou to již dospělí lidé s vlastními rodinami. Pokusím se zjistit, zda jim nebo jejich blízkým Rozsudek ovlivnil nějakým způsobem život, zda splnil očekávání, s kterým tehdy podávali žalobu k Evropskému soudu pro lidská práva.

2 Historický kontext

K pochopení postoje romské komunity ke vzdělávání a celkově k chápání jejich vztahu k majoritní společnosti je zapotřebí znát historii Romů. Zkušenosti předávané z generace na generaci formovaly jejich životní filozofii, vztah k práci, k bydlení a ke vzdělávání. Právě formální vzdělávání má pro romské rodiče minimální hodnotu. Nejsou přesvědčeni, že vzdělání zaručí jejich dětem lepší budoucnost, nevěří tomu, že romské dítě zvládne střední potažmo vysokou školu. Historicky mají zakotvenou nedůvěru v majoritní společnost a stát, protože neměli stejná práva a vždy stáli na okraji. Dalšími znevýhodňujícími faktory ve vztahu Romů ke vzdělání jsou hodnoty romské rodiny a hodnota vzdělání, vnímání času a struktura dne, peníze, vnímání odlišností (tzn. vlastních) a české pojmy a jejich významy (Gulová, 2013, s. 88).

Pro každý národ je důležitá informace o jeho původu a historii. O Romech se obecně ví, že pocházejí z Indie. Na území Českého království se objevili, dle nejstarších zmínek na přelomu 14. a 15. století (Nečas, 2000, s. 32). Kočovní skupiny, které nejdříve jen procházely krajem, se živily příležitostnou prací, provozováním různých služeb jako je věštění budoucnosti, tanečními vystoupeními, ale také žebrotou a drobnými krádežemi. Jejich způsob života nebyl slučitelný s morálními a náboženskými hodnotami, které vyznávala středověká společnost, takže čelili různým protiromským opatřením. K těm nejmírnějším patřilo vyhnání za hranice Českého království, dále bylo povoleno popravovat a mučit romské muže a ženy a děti byly nuceny k prospěšným pracem: „*Kdo Cikána zabije, z žádného mordu vinen býti nemá, poněvadž Cikáni jsou kundšoftýři, špehyři a zrádci, kteří země křesťanské Turku a jiným nepřátelům prozrazují*“ (Daniel, 1994, s. 74). Nejvyššího stupně pronásledování Romů bylo dosaženo ve 20. letech 18. století, kdy se uskutečnilo celkem 182 protiromských procesů a bylo při nich vyneseno 93 rozsudků smrti (Nečas, 2000, s. 37). Represe ve větší či menší míře pokračovaly i nadále, třeba už jen pro odlišný vzhled Romů, barvu pleti a způsob oblékání, čehož si všímali a na dobových obrazech zachycovali tehdejší umělci. Například Hieronymus Bosch na slavném obraze *Vůz sena* znázornil Romku, od níž si šlechtice dávají číst z ruky, zatímco druhé vytahuje romský chlapec z kapsáře váček s penězi (Nečas, 2000, s. 37). Na základě takovýchto vyobrazení, které přetrvalo do dnešních dob, se utvářelo povědomí a stereotypy o romské populaci. Za vlády

Marie Terezie a později Josefa II. dochází k pokusům o usazování Romů a jejich asimilaci. Romové jsou přinuceni k zemědělské činnosti, nesmí mluvit romským jazykem, mají náboženské povinnosti a musí posílat děti do školy. Toto romské rodiny vydržely zpravidla první zimu a kočovaly dál. Pokud je úřady vypátraly, vracely je na místo jejich nuceného usazení.

V Československu byl v roce 1927 vydán Zákon o potulných cikánech, který jako první legislativně upravoval romskou otázku. Na základě zákona byl nařízen soupis kočovných potulných Romů, celkem bylo sepsáno asi 36 000 osob (Nečas, 1999, s. 64), kterým byla vydána cikánská legitimace. Ta obsahovala osobní popis a také otisky prstů. Dalším opatřením bylo vydávání kočovnického listu, kde bylo uvedeno, pro kolik osob platí, kolik tažných zvířat a vozidel smí být použito. Kočovnické listy tak omezovaly právo pohybu, volnost stěhování a svobodné volby bydliště. Dalším represivním opatřením byl zákaz držení zbraní, střeliva a výbušných látek. Jedním z opatření bylo také odnímání dětí romským rodičům z důvodu špatné péče při kočovném způsobu života a jejich umístování do péče v řádných rodinách nebo do výchovných ústavů.

Další temná kapitola romských dějin se odehrála v době Protektorátu Čechy a Morava. První protiromský výnos vydala protektorátní vláda 31. 3. 1939, zakazovalo se táboření ve větších skupinách, než jedna rodina nebo rod. Další opatření na sebe nedala dlouho čekat. Romové byli vykázáni z protektorátního území a posláni postrkem do vnitrozemí a v listopadu 1939 bylo zakázáno kočování úplně. Za porušení tohoto zákazu hrozilo zařazení do kárných pracovních táborů, které byly otevřeny v obcích Lety u Písku a Hodonín u Kunštátu (Nečas, 1999, s. 67). Holocaust protektorátních Romů byl tak zahájen v cikánských táborech v Letech a Hodoníně a zakončen v cikánském táboře v Auschwitz-Birkenau. Z původního počtu 6 500 protektorátních Romů bylo 4870 mužů, žen a dětí soustředěno v táborech, odkud se po válce vrátilo pouhých 583 vězňů (Nečas, 1999, s. 83).

Genocidu za druhé světové války přežilo v českých zemích přibližně 1000 autochtonních Romů a Sintů – německých Romů, kteří utekli z říše se začátkem války. Po válce následovala silná přistěhovalecká vlna, kterou vystihuje romské heslo „Famelija pal e famelija džal“ - Příbuzní jdou za příbuznými. Romové přicházeli jako kočovní z Balkánu nebo jako usedlí a polousedlí z východního Slovenska. V roce 1947 bylo evidováno soupisem minis-

terstva vnitra 16 752 Romů, ale o dvacet let později v roce 1967 už to bylo 59 467 osob, které v té době evidovaly národní výbory. V téže evidenci v roce 1989 bylo 145 738 Romů, což bylo 1,41 % z úhrnu obyvatelstva. Tato šetření byla nepřesná, vždy se předpokládalo, že romská populace je početnější (Nečas. 1999, s. 84)

Romové po válce opustili svoje tradiční řemesla a uplatňovali se spíše při pomocných pracích ve stavebnictví, při výkopech a dalších činnostech, které nevyžadovaly žádnou kvalifikaci. Začaly pracovat i ženy, převážně jako uklízečky nebo vykonávaly stejně nekvalifikovanou práci jako muži. Jejich pracovní morálka byla problematická, nebyli schopni zdržovat se delší dobu na jednom místě a začali si zvykat na systém sociálního zabezpečení.

Už po roce 1950 se začalo přistupovat k řešení sociálně-kulturních problémů v oblasti osvětové práce a odstraňování negramotnosti. V roce 1958 na základě zákona č. 74/58 bylo zakázáno kočování (Davidová, 2000, s. 73). Bylo prosazováno, aby všichni občané cikánského původu, začali žít jako řádní občané. To znamená, aby pracovali, aby děti chodily do školy a dospělí odstranili negramotnost. Bylo jim naplánováno zrušení jejich starého tradičního života včetně zvyků i jazyka. Majoritní společností nebyla respektována etnicita Romů. Toto trvalo zhruba do 80. let minulého století. Z dnešního hlediska je to chápáno jako nereálné a necitlivé, protože způsob života a systém hodnot se utvářel staletí a nelze jej změnit nařízenou koncepcí. Kriticky se k tomu vyjádřili signatáři Charty 77 v prosinci 1978 (Davidová, 2000, s. 75).

Po listopadové revoluci v roce 1989 získali Romové status národnostní menšiny. Tím měli zajištěno mimo jiné právo na vzdělávání ve vlastním jazyce. Začala vznikat romská sdružení a spolky. V prvních svobodných volbách v roce 1990 bylo do parlamentu zvoleno 11 romských poslanců. V dalších volbách v roce 1992 byl zvolen jen jeden romský zástupce. Při sčítání lidu v roce 1991, kdy mohli Romové poprvé deklarovat svou národnost, se v České republice přihlásilo k romské národnosti pouze 33 489 osob, ostatních odhadovaných až 150 000 Romů uvedlo národnost českou buď pro neidentifikaci se s vlastním etnikem nebo ze strachu před diskriminací (nejen fyzickou, ale i společenskou), (Romové v České republice, článek 18896).

V sociální politice státu se uplatnil nový princip občanské rovnosti, který nedovoloval specifický přístup k národnostním menšinám. Byla zrušena evidence romských rodin, stát

poskytoval v hojné míře různé sociální dávky, které právě Romové využívali jako legitimní zdroj obživy, což bylo silně demotivující při hledání zaměstnání. Úroveň vzdělání Romů stagnovala, děti nechodí do mateřských škol, jednak kvůli výši poplatků, jednak kvůli celkově vlažnému vztahu Romů ke vzdělání. V rodinách se mluví jazykem, který je směsicí různých dialektů, které používaly po staletí kočovné rodiny, a který má daleko ke spisovné češtině. Děti při nástupu k povinné školní docházce mají problémy s porozuměním, jsou posílány na testování do poraden a následně putují do zvláštních škol. V mnoha případech si rodiče tyto školy výslovně přejí, protože jejich děti se tam lépe cítí a jsou často úspěšnější, než jejich neromští spolužáci. V průběhu školní docházky jsou přerazováni neúspěšní romští žáci do zvláštních škol na základě psychometrických testů, při kterých se jazykový a sociální handicap zaměňuje za mentální postižení. Přitom ale moudrost je v romské společnosti velice ceněná, ale nikoli ta získaná ve škole, ale založená na prožitcích a zkušenostech. Moudrost se předávala prostřednictvím vyprávění o zkušenostech starších, formou příběhu, pohádky, mýtu, přísloví, anekdoty nebo hádanky. Duchovní bohatství Romů, jejich životní moudrost, zkušenost, etické normy a filosofie jsou uchovány ve vyprávění. "Nejvyšším" žánrem jejich vyprávění byly tzv. hrdinské příběhy, příležitostně se vyprávěly krátké báčorky, obvykle humorné, ale i strašidelné, nejčastěji o zkušenostech s duchy zemřelých, případně i "košilaté" příběhy, při kterých děti musely odejít (Romové v České republice, článek 18389).

Školní vzdělanost stojí v hodnotovém žebříčku Romů hluboko pod touhou získat co nejvíc peněz a alespoň hmotně se vyrovnat „gádžům“¹. I když většina Romů neumí pořádně číst a psát, umí často výborně počítat. Je to ale způsobeno tím, že škola Romům neposkytuje to, co by od ní očekávali, nerespektuje jejich jazyk ani rozdílné kulturní a sociální podmínky. Většina rodičů nemůže dětem, které nezvládají školu, pomáhat, protože učivo sami neovládají.

---

¹ Termín gadžo je exonymum, ne exo-etnonymum, neoznačuje příslušníka nějakého konkrétního etnika. Tento termín je nejrozšířenější v lexikonu všech romských dialektů v Evropě. Původně název pro neromského sedláka, dnes spíše obecně Nerom. Druhotný význam gadžo / gadži je „manžel“/„manželka“ neromského původu, ale v některých olašských dialekttech označuje i romského manžela a romskou manželku. (projekt Varianty, Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2002) Dostupné z: <https://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/.../17.pdf>

Odlišnosti romských dětí od dětí majoritní společnosti jsou automaticky považovány za příčiny jejich selhávání ve škole, aniž by byly kladeny hlubší otázky po souvislostech. Jak to, že jazyková bariéra je důvodem selhávání Romů a nikoli Vietnamců? (Gulová, 2013, str. 90).

V roce 1995 byl v Letech u Písku odhalen tehdejším prezidentem Václavem Havlem Památník romského holocaustu a veřejně se mluví o válečných útrapách romské populace. Přesto se nadále mnoho Romů cítí diskriminováno a v některých lokalitách jsou rasisticky motivované útoky, zejména od členů hnutí Skinheads, poměrně časté. Známy je případ Tibora Danihela, kdy skupina skinheadů nahnala čtyři mladé Romy do řeky Otavy v Písku a bránila jim vylézt na břeh. Jeden z romských chlapců utonul (Romea – zpravodajství, 1993).

V srpnu 1997 odvysílala televize Nova reportáž o životě Romů, kteří žádají o azyl v Kanadě. Pořad vyzněl natolik idylicky, že inspiroval mnoho romských rodin k cestě do Kanady. Jako důvod odchodu uváděli diskriminaci a strach z napadání extremisty. Proдали svůj majetek, nakoupili letenky a v očekávání lepší budoucnosti zamířili přes oceán. Do konce září takto odcestovalo 1258 lidí, ale postupně přicházeli na to, že realita je velmi vzdálená od obsahu reportáže. Kanadští úředníci pečlivě prověřovali, komu udělí azyl a mnoho Romů posílali zpět do České republiky. Aby zastavili tento počínající exodus, zavedli pro občany České republiky od 8. října 1997 vízovou povinnost. Poté se imigrační vlna obrátila do Velké Británie. Ta reagovala odmítáním a vrácením některých imigrantů zpět, přesto se v Doveru shromáždilo asi 700 Romů, kteří byli umístěni ve školách a v různých částech hrabství Kent.

„Rada hrabství Kent potřebuje okamžitou intervenci ze strany vlády, aby tento problem zvladla. Dosahli jsme bodu krize. Vynakládáme velké sumy peněz na to, abychom tyto lidi ubytovali a postarali se o jejich děti. Nemůžeme v tom však pokračovat donekonečna,” zdůraznila Sandy Bruce- Lockhartová. (ČTK, 20. října 1997, Romové v České republice, článek 18327).

Situace se stabilizovala díky přísné azylové politice Anglie a po osobní zkušenosti Romů, z nichž se mnozí vrátili zpět, když poznali rozdíl mezi realitou a televizní reportáží. Jedním příkladem, kdy proběhlo velmi úspěšné začlenění do britské společnosti je český Rom Petr

Torák, kterého královna Alžběta II. letos v květnu vyznamenala Řádem britského impéria za služby romské komunitě. Torák působí v řadách britské policie. (Romové v České republice, článek 26829).

SHRNUTÍ

Romové byli ve své historii vystaveni velkému bezpráví. Již od prvních zmínek ze 14. století jsou utlačovanou a hlavně nechtěnou skupinou obyvatelstva. Díky svému kočovnému způsobu života různě putovali z místa na místo a přežívali v nuzných podmínkách. Docházelo k pokusům o jejich asimilaci, byly vydávány diskriminační zákony, které měly za úkol evidovat Romy, znemožňovat jim volný pohyb, případně na jejich základě byly Romům odebírány děti na převýchovu. Během 2. světové války došlo téměř k úplnému vyhlazení romské populace v české zemi, přežilo necelých šest set Romů. Tito, stejně jako ostatní, kteří přišli ze Slovenska, byli nuceni k životu, který se neslučoval s jejich přirozeností, byli násilně usazováni ve vysídlených pohraničních oblastech, nebyli respektováni jako národnostní menšina. K určité nápravě došlo po roce 1989, kdy byly zakládány romské spolky, došlo k uznání Romů jako národnostní menšiny. Přejít na tržní hospodářství však připravil mnoho Romů o práci a vzhledem k sociálnímu systému, který demotivoval jakoukoliv snahu, jich byla většina brzy závislá na sociálních dávkách, zároveň dále vládlo ve společnosti ovzduší netolerance a množilo se diskriminační jednání vůči nim. Jednou z oblastí, kde také docházelo k diskriminaci, bylo vzdělávání. Romští žáci byli zařazováni do zvláštních, později praktických škol. Skupina ostravských Romů se nechtěla smířit s tímto handicapem a za pomoci neziskových organizací podala stížnost, která skončila až u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Tento případ je známý jako Rozsudek D.H.

3 Legislativa

3.1 Předpisy s mezinárodní platností

Nejvyšším právním předpisem, který zajišťuje zákaz diskriminace a právo na vzdělání všem dětem je Úmluva o ochraně lidských práv a svobod. Článek 14 zakazuje diskriminaci:

Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoliv důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.

Dodatkový protokol k Úmluvě v Článku 2 specifikuje právo na vzdělání:

Nikomu nesmí být odepřeno právo na vzdělání. Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením. (Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, 2003,)

Dalším významným dokumentem je Úmluva o právech dítěte, která v Článku 28 říká toto:

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na vzdělání a s cílem postupného uskutečňování tohoto práva a na základě rovných možností zejména:

- *zavádějí pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání,*
- *podněcují rozvoj různých forem středního vzdělání zahrnujícího všeobecné a odborné vzdělání, činí je přijatelné a dostupné pro každé dítě a přijímají jiná odpovídající opatření, jako je zavádění bezplatného vzdělání a, v případě potřeby, poskytování finanční podpory,*
- *všemi vhodnými prostředky zpřístupňují vysokoškolské vzdělání pro všechny podle schopností*
- *zpřístupňují všem dětem informace a poradenskou službu v oblasti vzdělání a odborné přípravy k povolání,*
- *přijímají opatření k podpoře pravidelné školní docházky a ke snížení počtu těch, kteří školu nedokončí.*

Na úmluvu o ochraně lidských práv a svobod navazuje Antidiskriminační zákon 198/2009 Sb., který hovoří o zákazu diskriminace v přístupu ke vzdělání a definuje, co je přímá a nepřímá diskriminace.

Přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru.

Nepřímou diskriminací se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého z důvodů uvedených v § 2 odst. 3 osoba znevýhodněna oproti ostatním.

Podle tohoto zákona se může každý, kdo se cítí diskriminován domáhat nápravy u soudu. Prosazováním rovného zacházení a bojem proti diskriminaci byl v České republice pověřen veřejný ochránce práv, ombudsman.²

Významným mezinárodním dokumentem je také Rámcová úmluva na ochranu národnostních menšin. Vstoupila v platnost v roce 1998 a je jednou z nejobsáhlejších dohod určených na ochranu práv osob patřících k národnostním menšinám. Zúčastněné strany se zavazují podporovat úplnou a skutečnou rovnost. Prostřednictvím Poradního výboru posuzují přiměřenost opatření přijatých zúčastněným státem k realizaci zásad v Rámcové úmluvě a následně je vydávána monitorovací zpráva. Ve své čtvrté zprávě vydané 4. dubna 2014 se zabývá konstatováním, jaké kroky byly učiněny v boji proti všem formám intolerance, rasismu a xenofobie. Dále také sleduje vývoj umisťování romských dětí do praktických škol. Ve sledovaném školním roce 2011/2012 klesl podíl romských žáků vzdělávaných podle RVP ZV LMP o 8,6 % oproti roku 2009/2010. Zpráva vycházela ze zjištění České školní inspekce. (Rámcová úmluva, 2014).

---

² Chrání osoby před jednáním úřadů a dalších institucí, pokud je toto jednání v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy nebo jsou úřady nečinné. Provádí také preventivní systematické návštěvy míst, kde mohou být lidé omezováni na svobodě, a usiluje o respektování jejich základních práv. Ochránce rovněž přispívá k prosazování práva na rovné zacházení a ochraně před diskriminací. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/>

Za připomenutí stojí i Dekáda romské inkluze 2005 – 2015, což je iniciativa dvanácti zemí, které se zavázaly řešit chudobu, sociální vyloučení a diskriminaci romských komunit v regionálním měřítku. Při naplňování programu je podstatné plné využití a zapojení Romů samotných. Akční plán obsahuje naplňování základních cílů v oblasti vzdělání, zaměstnání, bydlení a zdravotní péče.

Každoročně je vydávána Zpráva o stavu romské menšiny. Každý ze zúčastněných států Dekády předsedá po dobu jednoho roku Mezinárodnímu řídicímu výboru. Předsednictví České republiky v této mezinárodní iniciativě probíhalo od 1. července 2010 do 30. června 2011 (Dekáda romské inkluze, 2005)

3.2 Předpisy s národní platností

Nejdůležitějším právním předpisem, podle kterého probíhá vzdělávání je zákon 561/2004 Sb., tzv. školský zákon. Ve znění platném od 1. 9. 2016 se výrazně mění § 16, který už nerozlišuje zdravotní postižení, zdravotní znevýhodnění, sociální znevýhodnění, ale sjednocuje pojmenování – dítě, žák a student se speciálními vzdělávacími potřebami, kterým budou poskytována podpůrná opatření 1. – 5. stupně. V § 16a je stanovena poradenská pomoc školského poradenského zařízení a § 16b umožňuje dítěti, žákovi, studentovi nebo jeho zákonnému zástupci požádat o revizi doporučení.

Ve znění platném do 31. 8. 2015 určuje § 16, oproti novele, vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a definuje osoby se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním.

Zdravotním postižením je mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování. Zdravotní znevýhodnění je zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování. Sociálním znevýhodněním je rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy. V § 8 se říká, že se pro žáky se zdravotním postižením zřizují školy nebo v rámci běžné školy třídy, oddělení nebo studijní skupiny s upravenými vzdělávacími programy. V těchto třídách je

možné zřídít, na základě vyjádření školského poradenského zařízení, funkci asistenta pedagoga.

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami bylo realizováno na základě vyhlášky 127/1997 Sb. Tato vyhláška platila v době, kdy došlo ke stížnosti skupiny ostravských Romů na neoprávněné zařazení do zvláštních škol, ve kterých studovali žáci podle zvláštních osnov a které měly být přizpůsobené jejich rozumovým schopnostem. Poté mohli pokračovat ve vzdělávání na učilištích. V době vynesení rozsudku, tj. v roce 2007 už platila vyhláška 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. I tato vyhláška umožňovala zařazení dětí bez zdravotního postižení do speciálního vzdělávání a to na základě žádosti zletilého žáka nebo zákonného zástupce nezletilého žáka a to až do výše 25 % nejvyššího počtu žáků ve třídě nebo studijní skupině.

Ke zmapování podílu romských dětí v praktických školách iniciovalo MŠMT *Monitoring RVP*, který provedl Ústav pro informace ve vzdělávání. Tento monitoring měl dva cíle. Jedním z nich bylo zmapovat, kolik žáků se na základních školách učí podle vzdělávacího programu RVP ZV a kolik dle vzdělávacího programu zahrnujícího RVP ZV LMP a programu Zvláštní škola³. Druhým cílem bylo odhadnout, jaký podíl ze všech žáků v obou sledovaných proudech tvoří romští žáci⁴. Výsledky výzkumu dokládají, že je celkově v ČR bez ohledu na etnicitu dle RVP ZV vzděláváno 96,79 % žáků, zatímco 3,21 % se jich vzdělává v segmentu speciálního vzdělávání dle RVP ZV LMP.

Při zohlednění etnicity bylo zjištěno, že v běžných školách, u nichž výuka probíhá dle RVP ZV prochází povinnou školní docházkou 3,22 % romských žáků, zatímco v praktických

---

³ Z celkového počtu 4189 oslovených základních škol (tj. všechny základní školy v ČR) se projektu účastnilo celkem 2 797 škol. Z toho bylo nutné odstranit evidentně chybně či extrémně málo vyplněné dotazníky. Celkově bylo tedy zpracováno 2 713 dotazníků a návratnost tak činila 64,8 %. Je však třeba ještě přihlídnout ke skutečnosti, že školy, které vyučují výhradně podle jiných programů (RVP ZŠS a programu Pomocná škola), a školy při nemocnicích, které své žáky nevyučují soustavně a systematicky podle žádného z uvedených programů, byly předem upozorněny, že se jich toto šetření netýká.

⁴ Pro potřeby tohoto šetření byl za romské dítě, žáka či žákyni obecně považován takový jedinec, který se za Roma sám považuje, aniž by se k této příslušnosti za všech okolností (např. při sčítání lidu) sám hlásil, nebo je za Roma považován významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých (antropologických, kulturních nebo sociálních) identifikátorů (MPSV 2006: 10). Vzhledem k účelu tohoto šetření, kterým je podpora rovného přístupu ke vzdělání, je za klíčovou považována zejména druhá část definice, a to jestli okolí dotyčného dítěte, žáka nebo žákyně (tedy ředitel školy či učitel) dotyčné dítě, žáka, žákyni za Roma považuje. Ředitelé byli proto požádáni, aby sami či pomocí třídních učitelů provedli odhad romské etnicity.

školách vyučujících dle RVZ ZV LMP se jich vzdělává celkem 35,32 %. Z celkového počtu všech romských žáků základních škol navštěvuje školy vyučující dle RVP ZV LMP jedna třetina (přesně 26,70 %), zatímco z celkového počtu ostatních žáků navštěvovalo tyto školy 2,17 %. (Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2009)

Změny, které přinesla novelizace v roce 2009 (vyhláška 275/2009 Sb.), se týkaly zařazování žáků se zdravotním postižením, které provádí ředitel školy se souhlasem zákonného zástupce nezletilého žáka na základě doporučení školského poradenského zařízení, jehož součástí je návrh míry podpůrných opatření. Možnost zařazení dětí bez zdravotního postižení zůstává zachována.

Zpráva Evropské komise proti rasismu a intoleranci ve svém čtvrtém monitorovacím cyklu schváleném v dubnu 2009 konstatuje, že vzdor těmto opatřením se prozatím v každodenní situaci ve školství změnilo jen pramálo. Zdůrazňují, že v praxi byly v podstatě zvláštní školy přejmenovány a reorganizovány jakožto základní (neboli „praktické“) školy, přičemž uplatňované osnovy se tam změnily minimálně. Tyto školy stále navštěvuje neúměrný počet romských dětí.

Další novelizace v roce 2011 (vyhl. 116/2011 Sb.) zavádí definici sociálně znevýhodněného žáka - *„Za žáka se sociálním znevýhodněním se pro účely poskytování vyrovnávacích opatření považuje zejména žák z prostředí, kde se mu nedostává potřebné podpory k řádnému průběhu vzdělávání včetně spolupráce zákonných zástupců se školou, a žák znevýhodněný nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.“*

V § 3 odstavec 4 se uvádí, že žák bez zdravotního postižení se nevzdělává podle vzdělávacího programu pro vzdělávání žáků se zdravotním postižením, ale v odstavci 5 je uvedeno, že žák se zdravotním znevýhodněním se může výjimečně a pouze po dobu nezbytně nutnou pro vyrovnání jeho znevýhodnění vzdělávat ve škole, třídě či studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením. Totéž platí i pro žáka se sociálním znevýhodněním, který může být zařazen do školy, třídy či studijní skupiny zřízené pro žáky se zdravotním postižením po dobu nejdéle 5 měsíců a po tu dobu zůstává žákem původní školy.

Zařazení žáka do speciálního vzdělávání lze pouze na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení, po projednání tohoto postupu se zákonným zástupcem žáka a

jeho informovaném souhlasu.⁵ Novinkou je formulář k poskytnutí informovaného souhlasu, který v bodech a – i vysvětluje rozdíly mezi vzdělávacími programy, jejich konečnými výstupy a možnostmi dalšího profesního uplatnění.

Novela vyhlášky zdůrazňuje individuální integraci jako preferovanou formu vzdělávání, zavádí tzv. vyrovnávací opatření zaměřená na podporu sociálně znevýhodněných žáků.

Od 1. 9. 2016 bude v platnosti nová vyhláška č. 27/2016, která upravuje vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Stanovuje pět stupňů podpůrných opatření, která budou žákům poskytována. První stupeň spočívá v minimální úpravě metod, organizace a hodnocení vzdělávání. Druhý až pátý stupeň se poskytují na základě doporučení školského poradenského zařízení a s informovaným souhlasem zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka.

Školy, které integrují žáky, budou na tuto změnu muset reagovat změnou ŠVP, do kterého bude potřeba začlenit podpůrná opatření. Žákům s prvním stupněm podpory zpracují Plán pedagogické podpory, se kterým se seznámí všichni vyučující. Novinkou je také určení pedagogického pracovníka, který bude zajišťovat spolupráci se školským poradenským zařízením. ŠPZ poskytne poradenskou službu a vydává žáku nebo jeho zákonnému zástup-

---

⁵Zákonný zástupce žáka nebo zletilý žák obdrží srozumitelné poučení především o:

- a) právech a povinnostech žáků a zákonných zástupců žáků ve vztahu k plnění povinné školní docházky,
- b) organizačních formách vzdělávání, jejich rozdílech a souvisejících organizačních změnách,
- c) struktuře vzdělávacích programů (*RVP ZV, RVP ZV, část D, kapitola 8, RVP ZV – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením, RVP pro obor vzdělání základní škola speciální – díl I a II, školní vzdělávací program*),
- d) rozdílech ve vzdělávacích programech a rozdílech ve výstupních klíčových kompetencích,
- e) organizačních změnách, které v souvislosti s převodem do jiného vzdělávacího programu mohou nastat,
- f) podpůrných nebo vyrovnávacích opatřeních, která mohou žákovi pomoci zvládat stávající vzdělávací program,
- g) možnosti diagnostického pobytu podle § 9 odst. 2,
- h) možnosti vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu,
- i) možnostech dalšího vzdělávání a profesního uplatnění.

Poučení provedl/a (datum, jméno, funkce ve škole, podpis):

Prohlašuji, že jsem byl/a podrobně a srozumitelně informován/a o možnostech a důsledcích vzdělávání svého dítěte/svého vzdělávání podle vzdělávacího programu (*uvede se příslušný vzdělávací program*) a o možnostech a důsledcích jeho/svého vzdělávání ve zvolené organizační formě vzdělávání (*uvede se příslušná forma*) a že jsem informacím porozuměl/a. Před podpisem informovaného souhlasu jsem měl/a možnost klást otázky a dostatečně zvážil podané odpovědi. Rozumím všem sdělením a souhlasím s nimi. Na základě poskytnutých informací souhlasím.

ci zprávu a zároveň vystaví doporučení pro poskytnutí podpůrných opatření. Doporučení se vydává zpravidla na dva roky. Žákům s druhým až pátým stupněm podpory se zpracuje Individuální vzdělávací plán, který je doplněn ve třetím stupni opatření podporou asistenta pedagoga. Podpůrná opatření, u kterých je potřeba počítat se zvýšenými finančními náklady, zahrnují také normovanou finanční náročnost.

4 Skutková podstata Rozsudku D.H.

4.1 Okolnosti případu

Skupina osmnácti ostravských Romů podala stížnost proti neoprávněnému zařazení do zvláštních škol v letech 1996 – 1999. Někteří z nich nejdříve poslali návrh na přezkoumání rozhodnutí o zařazení Školskému úřadu v Ostravě, ten jim odpověděl, že rozhodnutí jsou v souladu s právními předpisy. Následně byla stížnost adresována Ústavnímu soudu, s tím, že stěžovatelé připustili, že se proti svému zařazení neodvolali, ale to proto, že nebyli dostatečně informováni o důsledcích takového zařazení. Vznegli kritiku stávajících právních norem, které ve svém důsledku vedou k rasové segregaci a diskriminaci. Požadovali zrušení rozhodnutí o zařazení do zvláštní školy a následné bezplatné náhradní vzdělávání žadatelů, aby mohli pokračovat ve studiu na jiné střední škole než na učilišti.

Zvláštní školy uvedly ve svém stanovisku, že všichni žadatelé byli zařazení na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny a se souhlasem zákonných zástupců, někteří stěžovatelé byli upozorněni na možnost přestupu na běžnou základní školu.

Ministerstvo školství odmítlo jakoukoli diskriminaci, uvedlo, že rodiče romských dětí mají k výuce spíše negativní postoj a jejich souhlas se zařazením má rozhodující význam. Dále ve svém vyjádření poukázalo na to, že na ostravských školách působí osmnáct romských pedagogických asistentů.

Ústavní soud odmítl stížnost proto, že ji shledal zjevně neopodstatněnou. Následně se stěžovatelé, prostřednictvím svého zástupce JUDr. Strupka, obrátili na Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku, který byl založen v roce 1959 k projednávání porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod

Stížnost na porušení Úmluvy může k Soudu podat buď některý smluvní stát (mezistátní stížnost) nebo jednotlivci, skupiny jednotlivců či nevládní organizace (individuální stížnost). O přijatelnosti individuálních stížností rozhoduje tříčlenný Výbor, který ji může jednomyslně odmítnout nebo přijmout. Věc pak postupuje sedmičlennému Senátu, jenž rozhodne o jejím merit. Sedmičlenný Senát také rozhoduje o přijatelnosti a merit mezistátních stížností. Pokud jde o mimořádně závažnou kauzu, může Senát postoupit věc Velkému senátu složenému ze sedmnácti soudců. Rozsudek Velkého senátu je konečný. Po vy-

nesení rozsudku sedmičlenným Senátem můžou ve výjimečných případech sporné strany do tří měsíců ještě podat žádost o projednání před Velkým senátem.

Senát v kauze D.H. dospěl k závěru, že Úmluva, zejména článek 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č.1 nebyla porušena. Dle jeho názoru se vládě podařilo prokázat, že systém zvláštních škol nebyl v České republice zaveden výlučně pro romské děti a že právní úprava podmínek zařazování dětí se neřídí etnickým původem žáků. Senát dále uvedl, že rodiče stěžovatelů buď zůstali nečinní, nebo sami přímo požádali o zařazení či další setrvání svých dětí ve zvláštní škole.

Závěrem Senát konstatoval, že konkrétní skutečnosti, které mu byly v této věci předloženy, mu nedovolují učinit závěr, že zařazení stěžovatelů bylo důsledkem rasové předpojatosti. Stěžovatelé se proto obrátili na Velký senát. Žádali, aby Velký senát nejprve napravit nejasné a rozporné kritérium, podle kterého senát rozhodoval, zda došlo k diskriminaci. Dle jejich názoru bylo neprávem požadováno, aby prokázali diskriminační úmysl českých úřadů. Takový požadavek je nerealistický a nelogický, neboť nezáleží na tom, zda byly zvláštní školy zřízeny za účelem etnické segregace, protože v praxi takový efekt bezesporu měly. Na diskriminačních praktikách se často svojí nevědomostí, nedbalostí nebo nečinností podílejí i osoby s dobrými úmysly. Domněnka, že stěžovatelé, stejně jako ostatní romské děti v Ostravě, se staly obětí diskriminace z důvodu svého etnického původu, nebyla nikdy vyvrácena. V konečném důsledku tak byli připraveni o možnost studovat na střední škole. Svá tvrzení opírají stěžovatelé o statistické údaje, ze kterých vyplývá, že v době podání stížnosti představovaly romské děti 5 % všech dětí školou povinných, ale více než 50 % jich navštěvovalo zvláštní školy, zatímco neromských žáků tam byla pouze 2 %.

V této souvislosti stěžovatelé tvrdí, že statistické údaje coby důkaz o existenci diskriminace připouštějí zejména orgány pověřené dohledem nad plněním smluv Organizace spojených národů i Soudní dvůr Evropských společenství. Směrnice Rady č. 2000/43 ES výslovně stanoví, že *„nepřímá diskriminace může být zjištěna jakýmkoli prostředky včetně statistických údajů.“*

Stěžovatelé dále uváděli, že Senát nesprávně vyložil některé klíčové důkazy a vyvodil nesprávné závěry ve dvou rozhodujících otázkách, tj. v otázce rodičovského souhlasu a ve spolehlivosti psychologických testů. Psychologické testy, které stěžovatelé absolvovali,

byly po vědecké stránce chybné a z hlediska vzdělání nevěrohodné. Testy byly vypracovány pro většinovou populaci a nepřihlížely ke zvláštnostem Romů.

Souhlasem rodičů nelze, podle stěžovatelů, odůvodnit masivní umístování romských dětí do zvláštních škol. Vlády států jsou právně vázány hájit nejvyšší zájem dítěte a zejména právo všech dětí na vzdělání. Dětem nelze toto právo upřít na základě chování nebo volbě rodičů. (Rozsudek str. 34). I za předpokladu, že by rodiče takový souhlas dali, není tento souhlas právně významný, protože tito rodiče nebyli nikdy řádně informováni o svém právu souhlas odmítnout. Celý postup byl do značné míry formální, rodičům byl předložen vyplněný dotazník a výsledky testů, o kterých se domnívali, že je nemohou zpochybnit. Pokud jde o možnost pozdějšího přefazení do běžné školy, stěžovatelé zdůrazňují, že již od začátku školní docházky byli vzdělávání podle méně náročných vzdělávacích programů, takže následně nemohli vyhovět požadavkům běžných škol.

4.2 Stanovisko vlády ČR před Velkým senátem

Vláda znovu zdůraznila, že etnicita nehrála ve vzdělávání stěžovatelů žádnou roli. V jejich školních záznamech jsou výsledky psychologických testů, na základě kterých bylo doporučeno vzdělávání ve zvláštních školách. Rozhodujícím faktorem byl souhlas rodičů, pokud by ho neudělili, děti by navštěvovaly běžné školy. Rodiče o tom byli náležitě uvědoměni a důsledky takového rozhodnutí jim byly vysvětleny. Vláda poznamenala, že článek 2 Protokolu č. 1 k Úmluvě klade důraz na primární roli a zodpovědnost rodičů při výchově svých dětí. Stát nemůže zasáhnout, pokud jednání rodičů nevykazuje známky toho, že nejsou schopni nebo ochotni rozhodnout o nejvhodnější formě vzdělání pro své děti. Takový zásah by byl v rozporu se zásadou, že stát musí respektovat názor rodičů na vzdělání a výuku. (Rozsudek str. 37)

Vláda dále odmítla argument stěžovatelů, že jim zařazení do zvláštních škol znemožnilo získat vyšší vzdělání. Nově přijatý zákon č. 561/2004 umožnil pokračovat i absolventům zvláštních škol ve studiu na jakékoli střední škole v případě, že splní požadavky přijímacího řízení. Nikdo ze stěžovatelů však neprokázal, že by se o to, byť neúspěšně, pokusil. Naopak, někteří ze stěžovatelů se rozhodli nestudovat vůbec nebo studia na odborných učilištích zanechali. Vláda je pevně přesvědčena, že se stěžovatelé připravili sami o možnost dalšího studia svým nezájmem a pasivitou. Vláda předložila informace o současné

situaci stěžovatelů. Dva z nich ještě navštěvovali poslední ročník základní školy, sedm zahájilo odbornou přípravu na střední škole. Čtyři stěžovatelé opustili studium na střední škole, převážně pro nedostatek zájmu a zaregistrovali se na úřadu práce. Pět stěžovatelů se rovnou zaregistrovalo na úřadu práce. Ze zjištění provedených vládou vyplývá, že zaregistrovaní stěžovatelé nespolupracovali s úřadem práce a neprojevíli zájem o předložené nabídky kurzů nebo zaměstnání, v důsledku čehož byli někteří vyřazeni z evidence uchazečů o zaměstnání. (Rozsudek str. 38).

4.3 Hodnocení Velkého senátu

Velký senát uvádí, že kvůli své nestálosti a věčnému vykořenění tvoří Romové znevýhodněnou a zranitelnou menšinu, která vykazuje zvláštní specifika a proto vyžaduje zvláštní ochranu. Tato ochrana se vztahuje i na oblast vzdělávání, zejména v případě nezletilých dětí, což stěžovatelé byli.

Dále Velký senát odůvodnil přijetí statistických údajů jako důkazu nepřímé diskriminace a uvedl, že je na zástupcích státu, aby prokázali, že rozdíl v zacházení není diskriminační. Bez tohoto převrácení důkazního břemene by zejména vzhledem ke specifčnosti skutkových okolností bylo prokazování nepřímé diskriminace pro stěžovatele v praxi mimořádně obtížné. (Rozsudek str. 44)

Velký senát uznává, že rozhodnutí vlády zachovat systém zvláštních škol bylo motivováno snahou nalézt řešení pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, je však znepokojen obavou ze segregace, kterou tento systém vyvolává.

Mezi účastníky řízení není sporu o tom, že všechny děti, ať romské nebo neromské, přijímané do zvláštních škol absolvovaly stejné testy. České úřady přiznaly, že testy jsou koncipovány pro majoritní populaci a nezohledňují romská specifika. Úřady proto tyto testy a příslušnou metodiku přepracovaly tak, aby nemohly být zneužívány na úkor romských dětí.

Dle názoru Velkého senátu existuje přinejmenším nebezpečí, že testy byly neobjektivní a jejich výsledky nebyly vyhodnocovány s ohledem na zvláštnosti a specifické charakteristiky romských dětí. Za takových okolností tyto testy nemohou sloužit k ospravedlnění napadeného rozdílného zacházení. (Rozsudek str. 46)

Pokud jde o souhlas rodičů, Velký senát poznamenává, že tento představoval podle vlády rozhodující faktor, bez něhož by stěžovatelé do zvláštní školy zařazeni nebyli. Za okolností projednávaného případu není přesvědčen o tom, že by rodiče romských dětí jakožto příslušníci znevýhodněné komunity a často bez vzdělání byli schopni zvážit všechny stránky dané situace a důsledky svého souhlasu. Vláda sama připustila, že souhlas byl v tomto případě udělen formou podpisu na předem vyplněném formuláři, který neobsahoval žádné informace o možných alternativách nebo o rozdílech mezi učebními plány zvláštní školy a jiných škol. (Rozsudek str. 46)

Velký senát připomíná zásadní význam zákazu rasové diskriminace a je toho názoru, že nelze připustit možnost vzdání se práva na ochranu před takovou diskriminací. Takový akt vzdání se práva by byl v rozporu s veřejným zájmem.

4.4 Rozsudek

Velký senát s uspokojením konstatuje, že na rozdíl od některých jiných zemí se Česká republika snaží řešit problémy při poskytování vzdělání romským dětem. Soud uznává, že ve snaze o sociální a pedagogickou integraci znevýhodněné skupiny, jakou představují Romové, se žalovaný stát musel potýkat s řadou obtíží souvisejících mimo jiné s kulturními specifiky této menšiny a s jistou nevraživostí ze strany rodičů neromských dětí. Jak to uvedl senát ve svém rozhodnutí o přijatelnosti v této věci, volba mezi jednotnými školami pro všechny, specializovanými zařízeními a integrovanými zařízeními se specializovanými odděleními vyžaduje nesnadné hledání rovnováhy mezi navzájem protichůdnými zájmy. (Rozsudek str. 47)

Za těchto okolností Velký senát sice uznává úsilí, které české orgány vynaložily na zajištění vzdělání romským dětem, zároveň však není přesvědčen o tom, že by rozdíl v zacházení mezi romskými a ostatními dětmi byl objektivně a rozumně zdůvodněn a že by mezi použitými prostředky a sledovaným cílem existoval vztah přiměřenosti. Jelikož bylo prokázáno, že uplatňování příslušných právních předpisů mělo v rozhodné době nepřiměřeně škodlivý dopad na romskou komunitu. Velký senát je konečně toho názoru, že tomuto diskriminačnímu zacházení museli být nutně vystaveni i stěžovatelé coby příslušníci této komunity. V projednávaném případě tudíž došlo u každého ze stěžovatelů k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1.

V případě, že Velký senát konstatuje porušení Úmluvy, vzniká žalovanému státu právní povinnost nejen zaplatit dotčeným osobám příslušné částky, ale též zvolit pod dohledem Výboru ministrů obecná nebo individuální opatření s cílem zajistit nápravu.

Velký senát rozhodl třinácti hlasy proti čtyřem, že stěžovatelé utrpěli morální újmu a stanovil jim odškodné ve výši 4 000 Euro.

4.5 Nesouhlasná stanoviska čtyř soudců

Soudce Jungwiert ve svém stanovisku objasnil nesouhlas s rozsudkem a uvedl důvody, které ho k tomu vedly. Rozsudek hodnotí a kritizuje celý vzdělávací systém jednoho státu a tím je do značné míry průlomový. Uvedený skutkový stav neumožňuje sebemenší srovnání s romskými komunitami v Evropě. Pro objasnění uvedl odhadované počty Romů v některých evropských státech (Rozsudek s. 53):

Německo	110 000 – 140 000	na 80 milionů obyvatel
Francie	300 000 – 400 000	na 60 milionů obyvatel
Belgie	25 000 – 35 000	na 10 milionů obyvatel
Polsko	35 000 – 45 000	na 38 milionů obyvatel
Spojené království	100 000 – 150 000	na 60 milionů obyvatel
Česká republika	200 000 – 250 000 ⁶	na 10 milionů obyvatel ⁷

Z těchto čísel lze odhadnout rozměr celého problému pro Českou republiku v oblasti vzdělávání. Soudce Jungwiert dále uvádí informace z Rezoluce Rady a Zasedání ministrů školství v rámci Rady ze dne 22. května 1989 o zajištění školní docházky romských dětí a dětí rodičů, kteří žijí v migrujících komunitách „*pouze 30 až 40 % romských dětí a dětí rodičů, kteří žijí v migrujících komunitách, navštěvuje více méně pravidelně školu, polovina z nich školu nikdy nenavštěvovala*“.

V roce 1989 tvořilo Evropskou unii dvanáct států a v uvedené Rezoluci přiznávají, že polovina romských dětí nikdy nenavštěvovala školu. Ze statistického zjišťování v České republice v roce 1993 vyplývá, že zde byla téměř 100 % školní docházka. Přestože stav

---

⁶ Nicméně při sčítání lidu v České republice dne 3. března 1991 se pouze 32 903 osob přihlásilo k romské národnosti (*Statistical Yearbook of the Czech Republic 1993*, Praha 1993, s. 142).

⁷ J.-P. Liégeois; *Roms en Europe (Romové v Evropě)*; Éditions du Conseil de l'Europe 2007, s. 31.

vzdělávání romských dětí není ideální, málokterá evropská země poskytuje takové podmínky a vynakládá takové úsilí jako Česká republika.

Soudce Zupančič se ztotožnil se svým kolegou Jungwiertem, konstatoval, že je absurdní názor, že Česká republika diskriminuje romské děti, neboť jako jediná se pustila do řešení konkrétních problémů se vzděláváním romské populace. Kdyby stát zůstal v této věci nečinný, nedošlo by k porušení Úmluvy.

Soudce Borrego Borrego kritizoval stanovisko Velkého senátu, který, dle jeho názoru, vybočil ze své cesty a vydal tento průlomový rozsudek. Úkolem Velkého senátu není posuzovat celkový sociální kontext, ale pouze individuální stížnosti, což se nestalo. Soudce obhajoval romské rodiče, kteří dle názoru ostatních soudců nejsou schopni vybrat dětem školu a dát vědomý souhlas se vzděláváním dětí. Jde o hrubé nadřazování, které je nepřipustné u soudu pro lidská práva.

Soudce Šikuta ve svém nesouhlasném stanovisku vysvětluje dobrý úmysl českého vzdělávacího systému, který v dobré víře zřídil zvláštní školy pro děti se zvláštními vzdělávacími potřebami.

Na základě statistických údajů nelze vyslovit závěr, že zařazováním do těchto škol docházelo k diskriminaci, neboť do zvláštních škol docházely děti romské i neromské.

4.6 Příklady podobných judikátů

Nejen Česká republika, ale i některé další evropské státy se snaží, více či méně úspěšně, řešit problematiku romské integrace. Některé případy končí před Evropským soudem. Projekt DARE-Net: *Odstranění segregace a opatření ve vzdělávání Romů* mapoval situaci v šesti zemích – v Bulharsku, Maďarsku, v České republice, v Chorvatsku, Řecku a v Rumunsku. ESPL v Evropě rozhodl v šesti případech týkajících se práva na vzdělávání romských dětí. Dva z níže uvedených případů uvádím podrobněji:

- D. H. a ostatní proti České republice (2007)
- Sampanis a ostatní proti Řecku (2008)
- Orsus a ostatní proti Chorvatsku (2010)
- Sampanis a ostatní proti Řecku (2012)

- Horvath a Kiss proti Maďarsku (2013)
- Lavida a ostatní proti Řecku (2013)

Sampanis a ostatní proti Řecku

Dne 11. prosince 2012 v případě *Ioanna Sampani a ostatní proti Řecku*¹³⁸, který byl podán 140 Romy (98 dětí a 42 rodičů) přes Řecký Helsinský výbor (řecká nevládní organizace), ESLP rozhodl, že existují důkazy o praxi diskriminace podle článku 14 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv ve spojení s článkem 2 Protokolu 1, neboť bylo zjištěno, že provoz školy v letech 2008-2010 vyústil v další diskriminaci romských žadatelů.

Žádost se týkala *pokračující segregace romských dětí ve vzdělávání*, ve školách s výhradně romskými žáky v ZŠ Aspropyrgos. K této segregaci došlo po rozsudku v případě *Sampanis a Ostatní proti Řecku*¹³⁹, kdy ESLP rozhodl, že Řecko jednalo v rozporu s úmluvou ve vztahu ke školnímu vyloučení romských dětí žijících v osadě Psari (Aspropyrgos) a následná segregace v samostatném objektu (10. ZŠ Aspropyrgos). Po rozsudku ESLP ministerstvo školství přejmenovalo 10. ZŠ ve Aspropyrgos na 12. ZŠ Aspropyrgos, aby Řecko mohlo na mezinárodním poli tvrdit, že už k žádné školní segregaci nedochází.

Ve svém rozsudku soud v případě *Sampanis a Ostatní proti Řecku* (stížnost 59608/09) ESLP jednomyslně rozhodl, že šlo o porušení článku 14 (zákaz diskriminace) Evropské úmluvy o lidských právech ve spojení s článkem 2 Protokolu 1 (právo na vzdělání). (Strategies and Tactics to Combat Segregation of Roma Children in Schools, 2015)

Horvath a Kiss proti Maďarsku

V roce 2006 se obrátili pánové István Horváth (nar. 1994) a András Kiss (nar. 1992) na maďarský soud s žalobou na porušení práva na rovné zacházení. Žalovali posudkovou komisi, která doporučila jejich vzdělávání ve zvláštní škole, obvodní radu (kontrolní orgán) a obě školy, kde žalobci studovali. Soud prvního stupně jejich žalobě vyhověl a přiznal jim peněžní odškodnění. Školy a obvodní rada podaly proti rozsudku odvolání, kterému odvolací soud vyhověl. Rozsudek odvolacího soudu potvrdil v roce 2010 i maďarský Nejvyšší soud, který ale v odůvodnění přiznal, že v maďarském vzdělávacím systému existují systémové nedostatky v diagnostice. Zároveň konstatoval, že je odpovědností státu vyvinout diagnostický nástroj, který by zohlednil sociální znevýhodnění romských žáků.

Po verdiktu maďarského Nejvyššího soudu se stěžovatelé obrátili na Evropský soud pro lidská práva, který dne 29. ledna 2013 vydal rozsudek, v němž dospěl k názoru, že Maďarsko porušilo Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod.

Soud v odůvodnění rovněž zmínil problematiku testování. Diagnostické nástroje užívané v Maďarsku se ve světle tohoto případu ukázaly jako značně kontroverzní, neboť hranice lehké mentální retardace byla v Maďarsku na 86 bodech inteligenční škály. V jiných zemích (včetně České republiky) je to však 70 bodů. Navíc jsou užívané nástroje stále předmětem debat a sporů uvnitř vědecké obce.

5 Implementace rozsudku v praxi

Cíl šetření

Cílem výzkumného šetření je zjistit současný stav plnění *Plánu opatření pro výkon Rozsudku ESLP ve věci D.H. a ostatní proti ČR* a dále to, jak se jednotlivá opatření odrazila v praxi zainteresovaných stran, což jsou školská poradenská zařízení, praktické školy a Česká školní inspekce. Toto zjistím porovnáním plánovaných opatření a jejich skutečným naplněním a rozhovory s pracovníky školských poradenských zařízení, se zástupci praktických škol a dotazníkem zaslaným na ČŠI. Vzhledem k provedeným předběžným telefonickým dotazům na možnost poskytnutí rozhovoru jsem zvolila pouze dvě praktické školy, dvě školská poradenská zařízení a dvě pracoviště ČŠI. Nesetkala jsem se přílišnou ochotou k rozhovorům o romských dětech a s nahráváním rozhovoru nesouhlasil nikdo. Všichni respondenti jsou z Kraje Vysočina, doplnila jsem proto údaje z Výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Kraji Vysočina za školní rok 2013/2014 a kalendářní rok 2014. Pro představu, o jak rozsáhlou problematiku jde a kolik institucí se jí zabývá, uvádím následující kapitolu. V závěru šetření jsou statistické údaje, kde je vyčísleno, kolika žáků se týká vzdělávání podle RVP ZV – LMP.

5.1 Instituce zabývající se romskou problematikou

Problematikou integrace romské menšiny do společnosti se zabývá na úrovni Vlády ČR Agentura pro sociální začleňování, Rada vlády pro národnostní menšiny, Rada vlády pro záležitosti romské menšiny, což jsou poradní a pracovní orgány složené z členů vlády a dalších odborníků. Tuto otázku řeší také Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo kultury, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo zdravotnictví a Ministerstvo spravedlnosti.

Podíl jednotlivých ministerstev na integraci romské komunity vychází z jejich charakteru a zaměření. V rámci své kompetence, každé z ministerstev, mimo jiné, vyhlašuje dotační programy a řídí poskytování dotací na činnosti obcí a nestátních neziskových organizací určené k integraci národnostních menšin a zvláště pak romské komunity.

5.1.1 Agentura pro sociální začleňování

Agentura je nástrojem Vlády ČR k zajištění podpory obcím v procesu sociálního začleňování. Podporuje obce a města, aby mohly plnit svoji funkci - zajišťovat či pomáhat zajistit všem občanům rovný přístup ke vzdělávání, bydlení, zdravotní péči, zaměstnání, sociálním službám a bezpečí. Posláním Agentury je propojovat subjekty na místní úrovni tak, aby spolupracovaly při sociálním začleňování.

5.1.2 Rada vlády pro národnostní menšiny

Rada má 30 členů jmenovaných z řad zástupců ministerstev, zástupce Veřejného ochránce práv, zástupci čtrnácti národnostních menšin, zástupci Asociace krajů ČR. Je poradním a iniciativním orgánem vlády pro otázky týkající se národnostních menšin. V její působnosti je:

- a) zajišťovat přípravu opatření vlády, která se týkají práv příslušníků národnostních menšin v ČR
- b) vyjadřovat se k návrhům zákonů, k návrhům nařízení vlády a k opatřením týkajícím se práv příslušníků národnostních menšin před jejich předložením vládě
- c) připravovat pro vládu souhrnné zprávy o národnostní situaci na území ČR
- d) připravovat pro vládu nebo pro ministerstva či jiné správní úřady doporučení k zajištění potřeb příslušníků národnostních menšin, zejména v oblastech školství, kultury a médií, používání mateřského jazyka, společenského a kulturního života
- e) spolupracovat s orgány územních samosprávných celků při praktickém zabezpečování národnostní politiky státu
- f) navrhopvat rozdělování finančních prostředků vynakládaných ze státního rozpočtu na podporu aktivit příslušníků národnostních menšin

5.1.3 Rada vlády pro záležitosti romské menšiny

Rada je stálým poradním a iniciačním orgánem vlády v oblasti romské integrace systémově napomáhá integraci Romů do společnosti. Zabezpečuje součinnost resortů odpovědných za realizaci dílčích opatření a plnění úkolů, vyplývajících z usnesení vlády a mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána. Soustřeďuje, projednává a předkládá vládě informace, podklady a návrhy pro tvorbu a uplatňování politiky vlády, které se týkají Romů.

5.1.4 Ministerstvo pro místní rozvoj

Podle zprávy ECRI o České republice celý problém segregace ve vzdělávání souvisí s fenoménem „ghetizace“ a odloučení v bydlení, čímž se celý problém dostává do širších souvislostí a poukazuje na silný vliv nepřímé diskriminace. „Zprávy naznačují, že dokonce i v běžném školním systému nadále přetrvává segregace. Tato situace souvisí se vznikem oddělených tříd v běžných základních školách a právě s fenoménem segregovaného bydlení.“ (Zpráva ECRI Česká republika (Čtvrtý monitorovací cyklus), 2009, odst. 89, s. 29.)

MMR v dokumentu nazvaném Koncepce bydlení v ČR do roku 2020 předkládá mimo jiné tyto návrhy:

- 1) D.2.4 V návrhu komplexního řešení sociálního bydlení předložit metodiku funkčního modelu sociální práce na obecních úradech a v zařízeních vybraných sociálních služeb se zaměřením na osoby ohrožené ztrátou bydlení a osoby bez domova.
- 2) D.2.5 Analýza a případná revize sociálních dávek v oblasti bydlení, analýza možného převodu finančních prostředků určených na příspěvek a doplatek na bydlení spolu se zakotvením komplexní kompetence obcí v otázkách bydlení, která bude předložena vládě.
- 3) D.2.6
  - a) Návrh legislativní úpravy "osob v bytové nouzi".⁸
  - b) Návrh komplexního řešení sociálního bydlení s využitím institutu tzv. bytové nouze. Bytovou nouzi je nutno definovat prostřednictvím sociální situace, resp. událostí, ve které se oprávněné osoby nacházejí, a to ve spojení s neuspokojenou bytovou potřebou.
  - c) S ohledem na návrh konkrétních opatření (nástrojů) k řešení sociálního bydlení zvážit legislativní úpravu institutu osoby v bytové nouzi jako kriteria, které stanoví, kdy se fyzická osoba nachází v bytové nouzi proto, že nemá možnost užívat žádné obydlí, nebo užívá nevhodné obydlí nebo je ohrožena jeho ztrátou a má právo na pomoc zakotvenou ve zvláštních předpisech.

---

⁸ Za osobu v bytové nouzi se podle navržené definice považuje fyzická osoba, pokud nemá možnost užívat žádné obydlí nebo užívá nevhodné obydlí nebo je ohrožena jeho ztrátou. Zároveň jsou její celkové sociální a majetkové poměry takové, že jí neumožňují překonat tuto nepříznivou situaci vlastním přičiněním. Předpokládá se, že tato osoba využila všech existujících nástrojů sociální politiky v oblasti bydlení, zejména dávky v oblasti bydlení či opatření související s úpravou bytu zdravotně postižených osob

Problematika sociálního bydlení je intenzivně řešena i v rámci krajů. Kraj Vysočina zpracoval dokument Program rozvoje Kraje Vysočina (2011), který si dává tyto úkoly:

- rozvíjení mechanismů boje proti společenské marginalizaci ohrožených skupin obyvatelstva
- rozvoj bytové výstavby a regenerace bytového a nebytového fondu

5.1.5 Ministerstvo práce a sociálních věcí

Poskytuje dávky, kterými řeší pomoc v hmotné nouzi. Zejména je to příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. Poskytuje finanční podporu registrovaným poskytovatelům sociálních služeb, a to bez ohledu na národnostní či etnickou příslušnost poskytovatelů nebo uživatelů sociálních služeb. Romská menšina není definována jako specifická cílová skupina příjemců služeb.

5.1.6 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MŠMT každoročně vyhlašuje dotační tituly, z kterých je možné podpořit děti, žáky a studenty od preprimárního až po terciární vzdělávání. Například program Podpora integrace romské komunity má za cíl přípravu dětí v mateřských školách a celkové vyrovnání jejich vzdělávacích šancí, další program financuje asistenty pedagoga pro děti, žáky a studenty ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Byl vyhlášen také program na podporu sociálně znevýhodněných romských studentů středních škol a vyšších odborných škol, kdy byla podpora poskytnuta formou stipendia. Také školy, které realizují inkluzivní vzdělávání, byly podpořeny rozvojovým programem určeným na nenárokové složky platů pedagogů.

5.1.7 Ministerstvo kultury

MK podporuje ze svého rozpočtu činnost Muzea romské kultury v Brně, dále vyhlašuje program na podporu kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin, například různých festivalů a výstav, vydávání časopisů a publikací. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity za podpory MK realizuje projekt Paměť romských dělníků, což je komunitní práce zaměřená na vzpomínání a posilování mezigeneračních vazeb zacílená na dvě určitá místa.

Dokument Zpráva o stavu romské menšiny (2014, str. 32) uveřejňuje tabulku, kde je vyčíslena podpora jednotlivých ministerstev a Úřadu vlády ČR směřovaná romské menšině. Z uvedených tabulek je patrné, že prostředky ze státního rozpočtu investované na podporu integrace romské komunity byly v posledním sledovaném roce 2014 vyšší než v roce předchozím, ale výrazně nižší, než v roce 2009. Ministerstvo pro místní rozvoj v letech 2013 – 2014 nespecifikovalo částku určenou přímo romské komunitě.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
MŠMT	55.147.700	17.149.400	21.733.000	23.642.672	16.957.392	18.714.800
MK	43.287.524	17.364.935	19.937.350	16.281.305	17.311.498	18.915.510
MMR	1.704.000	2.894.642	1.403.405	869.000	0	0
ÚV ČR	55.244.054	49.302.221	41.955.523	35.674.328	28.800.841	28.178.835
Celkem	155.383.278	86.711.198	85.029.278	76.467.305	63.069.731	65.809.145

Tab. č. 1: Srovnání finančních prostředků (v Kč) použitých ze státního rozpočtu ve prospěch Romů v letech 2009-2014.

5.1.8 Neziskové organizace

Amnesty International (AI)

Amnesty International usiluje o dodržování lidských práv na celém světě, je dobrovolným hnutím lidí z celého světa, kterým není lhostejné porušování lidských práv, a chtějí se mu postavit. Proto vedou kampaně, pořádají veřejné akce, zastávají se obětí bezpráví a usilují o systémové změny na úrovni států i mezinárodního společenství. Práce Amnesty International se zakládá na spolehlivém výzkumu. AI ČR byla založena v roce 1991, okamžitě se zapojila do mezinárodních aktivit a postupně začala rozvíjet i svou práci doma. Dnes její zaměstnanci spolu s dobrovolníky a aktivisty vzdělávají k lidským právům na základních a středních školách, monitorují stav lidských práv, poskytují podporu žadatelům o azyl, propagují ochranu žen, usilují o odstranění diskriminace, o systémové změny v zákonech i praxi. (Amnesty International)

V roce 2010 se AI zabývala Rozsudkem D.H. velmi podrobně v publikaci *Nedokončený úkol*. V závěru je celá řada doporučení pro MŠMT a MMR, jako například dva roky bezplatné předškolní přípravy pro romské děti, doprava zdarma, zřízení přípravných tříd, zaměstnání romských asistentů či pedagogů. Dále také vytvoření osvětového programu pro romské rodiče, snaha o intenzivní kontakt s romskými rodiči s cílem vysvětlit jim důležitost vzdělání.

V roce 2015 vydala Amnesty International výzkumnou zprávu s názvem *Chce to více snahy – Etnická diskriminace romských dětí v českých školách*, kde poukazuje na počty romských dětí v praktických školách, které se prakticky nemění. Děti jsou, dle výsledků zprávy, stále diskriminované a vzdělávané v segregovaných školách a třídách. V etnicky smíšených školách se potkávají se šikanou. Vydáním této nové výzkumné zprávy startuje hnutí Amnesty International kampaň *Smažme rozdíly ve vzdělávání romských dětí*.

Z výše uvedeného je patrné, že integrace romských dětí je velmi kontroverzní téma. Zástupci školské veřejnosti vnímají kritiku jako nespravedlivou, protože od vynesení Rozsudku D.H. bylo učiněno mnoho kroků, včetně změn zákonů k integraci romských dětí. Neziskové organizace zase poukazují na neodůvodnitelně vysoký počet romských dětí v praktických školách a Evropská komise vyzývá českou vládu k rychlejšímu a razantnějšímu řešení této problematiky.

Open Society Fund

Česká součást Open Society Fund vznikla v Praze v roce 1992 jako jedna z nadací, které založil americký investor a filantrop George Soros ve střední a východní Evropě. K jejich významným činnostem se řadí podpora vzdělávání dětí a mladých lidí. Aktivně se podílejí na změnách zákonů, které nastavují stejné podmínky všem dětem, např. novela školského zákona schválená v březnu 2015. Organizují Kulaté stoly v Poslanecké sněmovně, zprostředkovávají setkání členů parlamentu, vlády a ministerstva školství a organizují návštěvy v inkluzivních školách. V roce 2012 vytvořili putovní fotografickou výstavu s názvem *Jak ztratit další generaci*, která mapuje osudy účastníků kauzy D.H. Podporují také předškolní vzdělávání znevýhodněných dětí terénní prací přímo v rodinách nebo zřizováním rodičovských center. Zaměřují se i na rodiče, aby dokázali zajistit svým dětem podmínky pro další

rozvoj. K dalším činnostem OSF patří pomoc krajským a městským úřadům při vytváření koncepcí inkluzivního vzdělávání. Například v Karlovarském kraji se od roku 2011 realizuje projekt ŠIKK, v rámci kterého vznikla Koncepce Škola pro všechny.

Z výroční zprávy za rok 2014 plyne, že OSF podpořil vzdělávání dětí a mladých lidí částkou převyšující 10 milionů korun. Prostředky byly rozděleny formou projektů různým organizacím, které se zabývají vzděláváním a také přímo romským studentům. Výroční zpráva, 2014, s. 28)

Vzájemné soužití

Vzájemné soužití je obecně prospěšná společnost založená Mgr. Sri Kumarem Vishwanathanem v roce 1997. Její činnost a oblasti působení jsou velmi rozsáhlé. Věnují se zlepšování vztahů mezi romskou a neromskou komunitou. Pomáhají zlepšit sociální podmínky sociálně slabých romských rodin, soustřeďují se na humanitární a vzdělávací pomoc, poskytování sociálního a právního poradenství, řeší problematiku bydlení a zaměstnanosti. Působí hlavně na Ostravsku a Karvinsku. V letech 2001 - 2003 se tato společnost podílela na vzniku *Vesničky vzájemného soužití*, kde žije deset rodin romských, deset rodin neromských a deset rodin smíšených. K dalším významným činnostem patří pomoc při vzdělávání romských dětí. Pomocí různých projektů vzdělávají a rekvalifikují i dospělé. V letošním školním roce uspělo díky pomoci tohoto sdružení 33 dětí při zápisu do kvalitních nesegregovaných škol. Pomoc spočívala v přípravě dětí formou doučování, v pomoci rodičům při shromáždění potřebných dokumentů, případně v doprovodu k zápisu.

Vzájemné soužití bylo jednou z organizací, která pomáhala romským dětem a jejich rodičům při přípravě žaloby k Evropskému soudu pro lidská práva ve věci spravedlivého přístupu ke vzdělání.

5.2 Plán opatření pro výkon rozsudku

V prosinci 2012 předložila vláda Výboru ministrů Rady Evropy, který dohlíží nad výkonem rozsudku v kauze D.H., tzv. Konsolidovaný akční plán výkonu rozsudku D.H. Tento plán v bodech A – H obsahuje soubor opatření, která mají zamezit, aby etnicita a sociální

zázemí žáků neměly vliv na zařazování do vzdělávacích programů. V dalším textu porovnáme stav plnění Akčního plánu.

V současné době upravuje vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami vyhláška č. 103/2014 Sb.

A – Žáci bez indikace vzdělávání ve skupinové integraci s žáky s LMP

Stav v době přijetí Akčního plánu:

Novela vyhlášky 73/2005 Sb. z roku 2011 (147/2011 Sb.) umožnila v § 3 odst. 5, že žák se zdravotním znevýhodněním se může výjimečně a pouze po dobu nezbytně nutnou pro vyrovnaní jeho znevýhodnění vzdělávat ve škole, třídě či studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením. Totéž platí i pro žáka se sociálním znevýhodněním, který může být zařazen do školy, třídy či studijní skupiny zřízené pro žáky se zdravotním postižením po dobu nejdéle 5 měsíců a po tu dobu zůstává žákem původní školy.

Opatření:

Do začátku školního roku 2013/2014 měla být upravena vyhláška v tom smyslu, že 25% tolerance žáků se zdravotním znevýhodněním ve třídě pro žáky se zdravotním postižením bude bez náhrady vypuštěna. Měla být zrušena možnost dočasného zařazení žáka se zdravotním či sociálním znevýhodněním do třídy pro žáky se zdravotním postižením, vypuštění § 3 odst. 5.

Od 1. 9. 2014 vstoupila v platnost vyhláška 103/2014 Sb., která opět umožňuje vzdělávání žáka se zdravotním znevýhodněním ve škole nebo třídě zřízené pro žáky se zdravotním postižením po dobu nezbytně nutnou pro vyrovnaní jeho znevýhodnění. K zařazení je nutné potvrzení odborného lékaře a nejméně jedenkrát za školní rok školské poradenské zařízení posoudí, jestli trvají důvody pro zařazení.

Vyhodnocení:

Tento bod Akčního plánu se podařilo splnit jen částečně, protože § 3, odst. 5 nebyl vypuštěn úplně, stále zůstala možnost zařazovat žáka se zdravotním znevýhodněním do školy nebo třídy pro žáky se zdravotním postižením. Vynechání byli jen žáci se sociálním znevýhodněním.

B – Diagnostický pobyt

Stav v době přijetí Akčního plánu:

Zařazení žáka do třídy pro žáky se zdravotním postižením mohl předcházet diagnostický pobyt v délce 6 měsíců, se žákem bylo pracováno ve smyslu programu RVP ZV – LMP.

Opatření:

Diagnostický pobyt bude vypuštěn z vyhlášky 73/2005 Sb.

Vyhodnocení:

Diagnostický pobyt je nadále součástí novelizace vyhlášky 103/2014 Sb. Nelze jej však vykonávat ve školách, třídách a studijních skupinách zřízených pro žáky s lehkým mentálním postižením. Z rozhovoru s ředitelkou praktické školy vyplynulo, že diagnostický pobyt se v praxi téměř nevyužívá. Žák při něm zůstává vedený ve své kmenové škole, která si ho započítala do výkazů a dostala finanční prostředky, tudíž není v zájmu praktické školy mít žáky, ale nemít finance. „...my ho tady vypipláme z nejhoršího a on nám za pár měsíců odejde a někdy se to opakuje za rok znovu. Z toho důvodu nejsme diagnostickým pobytům nakloněni.“ uvedla ředitelka praktické školy. Lze pochopit i argument zástupců běžných škol, že žák, u kterého jsou několik měsíců snižené nároky na obsah učiva, se velmi těžko zařadí zpět a je pro něj optimálním řešením zůstat v praktické škole.

C – Diagnostické nástroje

Stav v době přijetí Akčního plánu:

Volba diagnostických nástrojů je na psychologovi, který diagnostiku provádí. Jsou využívány nástroje, které má poradenské zařízení k dispozici. Převážně se jedná o WISC III.⁹ Dětem, které v testu dosahují hodnot IQ nižších než 70 bodů, může být doporučeno vzdělávání podle programu RVP ZV – LMP.

Opatření:

Diagnostické nástroje budou revidovány s cílem zaručit kulturně neutrální přístup. Diagnostika nemůže být nástrojem diskriminace, ale naopak integrace.

---

⁹ Diagnostika intelektových schopností dětí od 6 do 17 let – posouzení celkové úrovně rozumových schopností. Tento nástroj měří fluidní i krystalickou inteligenci.

Vyhodnocení:

Česká školní inspekce vydala Tematickou zprávu (ČŠI, 2015, str. 4), ve které zkoumala diagnostické nástroje, které nejčastěji využívají školská poradenská zařízení. Z této zprávy vyplývá, že v pedagogicko-psychologických poradnách je nejčastěji využíván test WISC III a to v 39 případech, na druhém místě je Woodcock Johnson IE ve 29 případech a v 16 případech byla použita Stanford- Binetova zkouška. V praxi speciálně pedagogických center je také na prvním místě WISC III a to v 90 případech, na druhém místě je Stanford-Binetova zkouška s 49 případy a test SON-R byl použit 45 krát.

Zvláštní pozornost si zaslouží test WISC III a Stanford-Binetova zkouška. Tyto dva diagnostické nástroje byly uvedeny v Rozsudku D.H. jako testy, které byly dle stěžovatelů určeny pro většinovou populaci a nezohledňovaly specifika romských dětí. Tyto metody nebyly původně konstruovány ani pro české děti, ale vznikaly v americkém a britském kulturním a sociálním prostředí. Zapletalová (2006) v rámci vládního úkolu č. 686/1997 uskutečnila standardizaci WISC III na vzorku, který zahrnoval 6 % romských dětí. Připojení romských dětí snížilo normy na stupnici IQ statisticky nevýznamně o jeden bod (Analýza diagnostických nástrojů 2009, str. 26).

U Stanford-Binetova testu se jeví jako nevýhoda podmínka komunikačních dovedností v českém jazyce. Nízkých výsledků proto dosahují příslušníci menšin, děti autistické, sluchově postižené, psychicky deprivované a děti s těžkou dyslalií či dysfázií. Slabý výsledek vždy žádá ověření úrovně rozumových schopností jinými postupy (Analýza diagnostických nástrojů 2009, str. 26).

V praxi to tedy vypadá tak, že školská poradenská zařízení stále používají tyto dva diagnostické nástroje s tím, že do popředí se dostávají i dva poměrně nové testy. SON-R, který je mimořádně vhodný pro testování dětí se sluchovým handicapem a dětí imigrantů, včetně příslušníků menšin a také test Woodcock-Johnson IE, který je určený pro všechny věkové kategorie.

Obecně lze deklarovat, že metodika diagnostikování dětí romské minority využívá standardních a validních nástrojů, které pro ně nejsou diskriminující v případě, že jsou užívány poradenskými pracovišti způsobem doporučeným, jež je explicitně stanovený především metodickým textem IPPP. (Zapletalová, 2006)

D – supervizní mechanismy v oblasti diagnostiky a poradenských zařízení

Stav v době přijetí Akčního plánu:

Školská poradenská zařízení byla zřizována ve velké většině krajů, do rejstříku škol je také zařazoval kraj. Metodickou roli s ohledem na problematiku Rozsudku D.H. a ostatní realizovalo MŠMT pomocí nepřímých nástrojů jako jsou konference, metodiky, projekty. Kontrola ze strany státu ve formě inspekce byla minimální. S ohledem na organizační složení nebyly výjimkou školy, při kterých bylo zřízeno školské poradenské zařízení, a v takovém případě o činnosti obou rozhodoval jeden vedoucí pracovník.

Opatření:

Česká školní inspekce nabude nově kompetenci revizního orgánu, bude zajišťovat hodnocení správnosti posudků v případně incidentu nebo při namátkových kontrolách. Činnost bude zahrnuta do plánu činnosti na rok 2013/2014.

Školská poradenská zařízení budou zařazována do rejstříku MŠMT, a začne se zavádět standardizace diagnostických činností a širší metodické vedení ze strany MŠMT.

Vyhodnocení:

V plánu hlavních úkolů ČŠI na školní rok 2013/2014 je uveden tento úkol: „*Kontrola správnosti zařazování žáků do vzdělávacího programu přílohy RVP ZV – dodatku pro žáky s LMP.*“ (Plán hlavních úkolů ČŠI Čj.: ČŠIG-1724/13-G21 na školní rok 2013/2014)

V plánu hlavních úkolů na školní rok 2014/2015 je uvedena tato činnost, která se týká plnění Plánu opatření:

ČŠI zjišťuje, hodnotí a kontroluje zejména:

- zařazování žáků do vzdělávacího programu RVP ZV – přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.
- činnost pedagogicko-psychologických poraden a speciálně-pedagogických center

(Plán hlavních úkolů ČŠI Čj.: ČŠIG-2499/14-G2 na školní rok 2014/2015)

Plán na rok 2015/2016 určuje, mimo jiné, ČŠI tyto priority ke kontrole:

- vzdělávání romských žáků v jednotlivých vzdělávacích programech
- vzdělávání dětí v zařízeních ústavní a ochranné výchovy

- vzdělávání dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením
- činnost pedagogicko-psychologických poraden, speciálně-pedagogických center a školních poradenských pracovišť

(Plán hlavních úkolů ČŠI Čj.: ČŠIG-1958/15-G2 na školní rok 2015/2016)

Z výše uvedeného lze vysledovat posilování kontrolní role ČŠI ve vztahu ke školským poradenským zařízením, zejména s ohledem na zařazování romských žáků do vzdělávání.

Školská poradenská zařízení zařazuje do rejstříku MŠMT (školský zákon, § 143 odst.2).

Širší metodické vedení ze strany MŠMT zatím školským poradenským zařízením nebylo poskytováno, vyplynulo to z uskutečněných rozhovorů. Diagnostické metody nejsou určovány žádným předpisem ani metodikou, vše záleží na psychologovi nebo speciálním pedagogovi.

Školská poradenská zařízení mohou být i nadále součástí základní školy praktické a obě zařízení mají jednoho ředitele.

E – Evidence a statistiky v oblasti etnicity žáků vzdělávaných podle přílohy RVP ZV - LMP

Stav v době přijetí Akčního plánu:

V roce 2009/2010 bylo provedeno Ústavem pro informace ve vzdělávání první šetření, které zjišťovalo počet romských žáků v základních praktických školách a ve školním roce 2011/2012 provedla druhé šetření Česká školní inspekce.

Opatření:

Česká republika bude za účelem monitoringu naplňování výkonu Rozsudku D.H. a ostatní každoročně provádět šetření ke zjištění počtu romských žáků vzdělávaných v programu RVP ZV – LMP. Bude provedena úprava vyhlášky o dokumentaci škol a školských zařízení ve smyslu zavedení evidence počtu dětí vzdělávaných v programech dle přílohy RVP ZV – LMP.

Vyhodnocení:

Každoročně probíhalo elektronické zjišťování k počtu romských žáků vzdělávaných v programu RVP ZV – LMP. Dotazník vyplňovali ředitelé škol. Součástí zjišťování také byly další kontextové údaje, týkající se např. specifických forem podpory romských žáků.

Tematickou zprávu o nejaktuálnějších zjištěních vydala ČŠI v listopadu 2015. Tato zpráva srovnává školní roky 2014/2015 a 2015/2016 a vyplývá z ní, že počet žáků v základních školách je celkem 878 649, z toho je 34 191 romských žáků. Počet žáků vzdělávaných podle RVP ZV je 857 369, z toho romských je 29 024. Počet žáků vzdělávaných podle RVP ZV – LMP je 14 810, z toho romských je 4 539.

Toto opatření Akčního plánu je naplňováno, evidence v oblasti etnicity je pravidelně monitorována. Šetření je však s ohledem na svou povahu a míru subjektivity, kterou je šetření ovlivněno, třeba chápat nikoli jako statistiku, ale jako posouzení trendů ve vývoji počtu romských žáků.

Validita dat je ve velké míře ovlivněna osobou poskytující data, což potvrdilo i šetření v praxi. Vedení mnohých škol se zdráhá označit romské žáky, pokud se oni sami nehlásí k romské národnosti. Vyplňují rychlá šetření ČŠI zkresleně, proto lze souhlasit s charakteristikou šetření, že se nejedná o statistiku, ale posouzení trendů ve vývoji.

Dalším opatřením byla úprava vyhlášky č. 364/2005 S. V platném znění je, že školy vedou školní matriku, kde je uvedeno označení rámcového vzdělávacího programu a školního vzdělávacího programu, podle něhož se uskutečňuje vzdělávání dítěte nebo žáka, popřípadě označení akreditovaného vzdělávacího programu, podle něhož se uskutečňuje vzdělávání studenta (vyhláška 364/2005 Sb., novelizovaná předpisem 131/2013 Sb.).

F – přípravné třídy a mateřské školy při základních školách praktických

Stav v době přijetí Akčního plánu:

Přípravné třídy a mateřské školy bylo možno zřizovat i při základních praktických školách, děti mohly volně navázat na vzdělávání na této škole, což bylo nežádoucí.

Opatření:

U základních škol praktických bude zrušena možnost zřizovat přípravné třídy a mateřské školy. Ředitel školy bude nově rozhodovat o zařazení žáka do přípravné třídy na základě

zhodnocení vzdělávacích potřeb žáka (podmínka vyjádření poradenského zařízení bude vypuštěna).

Vyhodnocení:

V aktuálním znění školského zákona v § 47 odst. 1 je uvedeno „*přípravnou třídu lze zřídit, pokud se v ní bude vzdělávat nejméně 10 dětí. Ke zřízení přípravné třídy základní školy obcí, svazkem obcí a krajem je nezbytný souhlas krajského úřadu.*“ v odstavci 2 se hovoří o tom, že „*o zařazování žáků do přípravné třídy základní školy rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce dítěte a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení, které k žádosti přiloží zákonný zástupce*“.

Opatření F není naplňováno, přetrvává stav, který platil v době vyhlášení Rozsudku D.H.

G – Postavení přílohy RVP ZV – LMP a další postup ohledně této přílohy

Stav v době přijetí Akčního plánu:

Školský zákon zná dva vzdělávací programy základních škol Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání speciální. V době rušení speciálních škol vznikla příloha pro vzdělávání dětí s lehkým mentálním postižením.

Opatření:

MŠMT bude revidovat přílohu RVP ZV – LMP.

Vyhodnocení:

V současné době se stále využívá přílohy rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením, nicméně je schválená novela školského zákona, která tuto přílohu ruší s platností od 1. 9. 2016. Zavádí systém podpůrných opatření, která budou poskytována žákům, dle rozsahu jejich postižení. Takže se dá říci, že toto opatření bude od září 2016 naplněno.

H – Fórum nevládních organizací k otázce rovných příležitostí ve vzdělávání

Stav v době přijetí Akčního plánu:

MŠMT s ohledem na výkon Rozsudku D.H. ve velmi rozdílné intenzitě komunikovalo s klíčovými partnery při řešení této otázky. Fórum nemá nahrazovat standardní procesy

uvnitř MŠMT, ale zprostředkovávat stálou zpětnou vazbu od klíčových aktérů. Jednání bude probíhat dle potřeby.

Opatření:

MŠMT iniciuje vznik a bude moderovat fórum, které bude diskutovat otázky rovných příležitostí ve vzdělávání

Vyhodnocení:

Dne 13. února 2013 se konalo na MŠMT první setkání Fóra nevládních organizací k otázce rovných příležitostí ve vzdělávání. MŠMT vnímá toto grémium jako významný nástroj pro moderování jednotlivých opatření Akčního plánu k Rozsudku D.H. a jako společný prostor k výměně pohledů na otázky rovných příležitostí ve vzdělávání. Předpokládá se pravidelné setkávání členů fóra každé 2 – 3 měsíce. Poslední opatření Akčního plánu bylo naplněno.

5.3 Řízení pro nesplnění povinnosti

Dne 25. 9. 2014 zahájila Evropská komise vůči ČR řízení pro porušení povinnosti, které může skončit sankcemi, viz čl. 260 odst. 3 Smlouvy o fungování Evropské unie¹⁰.

Prvním krokem je výzva, kdy Evropská komise vyzve vládu daného státu, aby se do 2 měsíců vyjádřila. Pokud Komise neobdrží odpověď nebo je neuspokojivá, uvede ve stanovisku důvody, proč se domnívá, že členský stát porušil právo EU. Vlády mají na nápravu 2 měsíce. Pokud je i poté odpověď neuspokojivá, Komise požádá Soudní dvůr, aby zahájil soudní řízení. Obvykle se ale věc vyřeší dříve. V posledních letech se více než 85% případů podařilo vyřešit, aniž by bylo nutné zahajovat soudní řízení, Komise může v této fázi požádat Soudní dvůr, aby uložil paušální pokutu v případě neoznámení dostatečných opatření k nápravě.

---

¹⁰ Předloží-li Komise Soudnímu dvoru Evropské unie věc podle článku 258 z důvodu, že dotyčný stát nesplnil povinnost sdělit opatření provádějící směrnici přijatou legislativním postupem, může, pokládá-li to za vhodné, navrhnout paušální částku nebo penále, již je dotyčný členský stát povinen zaplatit, ve výši, kterou považuje za přiměřenou okolnostem.

Shledá-li Soudní dvůr Evropské unie, že došlo k porušení povinnosti, může členskému státu uložit zaplacení paušální částky nebo penále, které nepřekročí výši navrženou Komisí. Platební povinnost nabude účinku ke dni stanovenému Soudním dvorem Evropské unie v jeho rozsudku.

Příčiny neúčinné implementace rozsudku a porušování Směrnice o rasové rovnosti (SMĚRNICE RADY 2000/43/ES ze dne 29. června 2000), jsou následující:

- Neúčinný zákonný rámec, kdy důležitým krokem byla novelizace školského zákona v dubnu 2015, ale bez zrušení přílohy RVP ZV upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením, riziko špatného zařazování romských žáků stále trvá.
- Nedostatek možností navýšení rozpočtu. Výbor ministrů na svém zasedání v dubnu 2015 nařídil českým úřadům, aby k září 2015 poskytly informace o strategii implementace nového legislativního rámce.
- Nedostatečný přezkum diagnostických nástrojů – je netransparentní a dohled nad nimi je nedostatečný.
- Nedostatek statistických informací – chybí informace o počtech a etnickém původu dětí vzdělávaných podle zvláštních učebních osnov.

Doporučení k přijetí opatření, aby byly dodrženy závazky Směrnice o rasové rovnosti.

- Předložit k 1. září 2015 komplexní a detailní plán implementace nově schválené legislativy.
- Předložit k 1. září 2015 detailní plán reformy financování.
- Zajistit dostatečné pojistky a metodiku využívání revidovaných diagnostických nástrojů.
- Zavést standardizovanou metodiku sběru dat o počtech a etnickém původu dětí, které se vzdělávají podle osnov pro děti s lehkým mentálním postižením.
- Zajistit, aby změny v RVP ZV – LMP explicitně řešily problém rasové diskriminace.

5.4 Školská poradenská zařízení

5.4.1 Speciálně pedagogické centrum

Centrum poskytuje poradenské služby při výchově a vzdělávání žáků se zdravotním postižením, jakož i dětí s hlubokým mentálním postižením, v odůvodněných případech, zejména v pochybnostech, zda se jedná o žáka se zdravotním postižením nebo zdravotním zne-

výhodněním, také při výchově a vzdělávání žáků se zdravotním znevýhodněním. Jedno centrum poskytuje poradenské služby podle věty první v rozsahu odpovídajícím jednomu nebo více druhům zdravotního postižení (vyhláška 72/2005 Sb.)

Telefonickým rozhovorem s ředitelkou SPC, které je součástí praktické školy, jsem chtěla zjistit podrobnosti o užívaných diagnostických nástrojích a o počtech romských dětí, které prošly vyšetřením. Nechuť k rozlišování dětí na romské a neromské byla velmi zdůrazněna už v úvodu rozhovoru, takže další dotazy jsem směřovala k diagnostice. Na otázku, jestli existuje metodika, která by doporučovala určité diagnostické metody, odpověděla ředitelka, že neexistuje. Výběr postupu tedy spadá do kompetencí konkrétního psychologa. Uvedla, že používají test WISC III dále Woodcock Johnson IE a v menší míře také Stanford Binetovu zkoušku. Woodcock Johnson IE je novější diagnostickou metodou a začíná být používanější než WISC III. Ke konečnému závěru a doporučení dospívá psycholog i diagnostikou netestovou, například rozhovorem se zákonným zástupcem žáka, pozorováním žáka při řízené činnosti, rozhovorem s učitelem (školní anamnéza), analýzou školních prací apod. Ze svých zkušeností uvedla ředitelka SPC, že rozhovory s rodiči ne vždy vypovídají o skutečnosti, zejména v případě romských rodičů, kteří realitu přikrašlují nebo zveličují, ale týká se to i ostatních rodičů ze sociálně slabších vrstev. V mnoha případech navštěvují praktickou školu děti rodičů, kteří sami do této školy chodili. Bývalí žáci mají vztah ke své škole, chodí ukázat učitelkám svoje děti, případně se pochlubit svými úspěchy. Když se mají rozhodnout, kam zapíší děti ke školní docházce, mnohdy právě jejich zkušenost ovlivní výběr školy.

5.4.2 Pedagogicko-psychologická poradna

Poradna poskytuje služby pedagogicko-psychologického a speciálně pedagogického poradenství a pedagogicko-psychologickou pomoc při výchově a vzdělávání žáků. Zjišťuje pedagogicko-psychologickou připravenost žáků na povinnou školní docházku a vydává o ní zprávu; doporučuje zákonným zástupcům a řediteli školy návrhy podpůrných nebo vyrovnávacích opatření, zařazení do vzdělávacího programu přizpůsobeného vzdělávacím potřebám žáka, případně zařazení do školy a třídy odpovídající vzdělávacím potřebám žá-

ka; spolupracuje při přijímání žáků do škol; provádí psychologická a speciálně pedagogická vyšetření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Rozhovor s psycholožkou pedagogicko-psychologické poradny byl zaměřen na používání diagnostických nástrojů pro diagnostiku LMP. Uskutečnil se podle předem připravených otázek.

Otázka: Existuje metodika, která doporučuje používání určitých diagnostických nástrojů?

„Metodika neexistuje, jsou pouze testy, které se osvědčily v praxi a jsou s nimi dlouhodobější zkušenosti. Většina testů pochází ze zahraničí, u nás je někdo přeloží, poté může přijet autor testu, který proškolí uživatele. Vydavatelem většiny testů je Testcentrum, což je komerční společnost, která zabezpečuje distribuci. Vzhledem k tomu, že cena testových sad je poměrně vysoká (cena se může pohybovat okolo 40 000,- Kč), je finančně náročné zabezpečit, aby každý psycholog v poradně vlastnil svou sadu. Pro dobré fungování služeb je to ale nezbytné. Některé testy jsou přímo na jméno proškoleného pracovníka. Hlavním garantem a organizátorem vzdělávání pracovníků pedagogicko-psychologických poraden je Národní ústav pro vzdělávání.“

Otázka: Jaké diagnostické nástroje nejčastěji používáte v praxi?

„Nejpoužívanějším testem je WISC – III, je to jeden z nejobektivnějších testů určený pro věkovou kategorii 6 – 17 let, bohužel zastarávají normy. Druhý nejpoužívanější je Woodcock Johnson International Edition, což je novější test. Jeho výhodou je možnost použití pro všechny věkové kategorie. Hodí se pro kontrolní vyšetření dítěte, protože v případě použití stejného testu může dojít ke zkreslení výsledku, protože si dítě některé úkoly zapamatuje. Dalším testem je SON-R, který se používá k vyšetření předškolních dětí. Pro skupinu dětí ve věku 5-10 let je velmi dobrým nástrojem IDS, což je poměrně nový komplexní test, který posuzuje i psychomotoriku, vývoj řeči a matematické dovednosti.

Stanford – Binetova zkouška je považovaná za překonanou diagnostickou metodu a téměř se nepoužívá, přestože je i nadále v inventáři PPP.“

Otázka: Jaké změny proběhly od roku 2007 v používání diagnostických nástrojů?

„V posledních letech se zvýšil počet vypisovaných dotačních programů na proškolení psychologů a na pořizování testů, je vidět snaha o standardizaci nových diagnostických

nástrojů a vytváření norem u neverbálních testů. Národní ústav pro vzdělávání vydal v roce 2015 Metodickou informaci k diagnostice rozumových schopností dětí, žáků a studentů ve školských poradenských zařízeních, což je ucelený materiál, který doporučuje postupy komplexní diagnostiky. Takový souhrn informací je užitečný a v praxi byl dlouho postrádaný.“

Otázka: Existují testy určené přímo pro romské děti, případně testy zohledňující etnicitu?

„Žádné takové testy neexistují, myslím, že by byly už ze své podstaty diskriminační. Pro děti, které neovládají dobře český jazyk, se dají využít jiné nástroje, ale v praxi naši poradny s tím není moc zkušeností, protože romské děti, které k nám přicházejí na vyšetření, hovoří pouze česky. Ani jejich rodiče neznají romštinu. Spíš se setkáváme s tím, že děti nemají dostatečnou slovní zásobu, s některými pojmy se nesetkaly.“

Otázka: Bylo zavedeno diagnostické pozorování podle návrhu v Plánu opatření k výkonu Rozsudku D.H.? Jak funguje v praxi? Směřuje opravdu k podpoře učitele?

„Naše poradna poskytuje spolupráci v preventivních aktivitách. Například provedení sociometrie třídního kolektivu, což je přibližně 6 hodin spolupráce s třídním učitelem a žáky nebo program optimalizace třídního kolektivu, kdy zhruba ve třech hodinách dochází k nastavování pravidel a technik soužití v kolektivu. Nabízíme také individuální konzultace ve škole nebo na našem pracovišti. Nutno ovšem říct, že poskytování těchto služeb ve velké míře není z kapacitních důvodů možné.“

Otázka: Snaží se rodiče aktivně ovlivňovat zařazení svého dítěte? Zpochybňují výsledky testování, mají dost informací?

„Poradna pouze doporučuje, rodiče mají hlavní slovo, často se stává, že nesouhlasí s výsledky testů, takže jsou pozváni za půl roku na opakované testování, které potvrzuje předchozí výsledky. Někdy ještě mezitím navštíví další poradenské zařízení, aby si ověřili, že jejich dítě má určité zdravotní znevýhodnění. Někdy se dítě jeví pouze jako pomalejší a s podporou okolí zvládá učivo na 1. stupni, ale pro další vzdělávání je mu doporučen individuální vzdělávací plán na běžné škole nebo zařazení do speciální třídy běžné školy, případně přechod na praktickou školu a je na rodičích, jakou možnost zvolí. Častější jsou případy, kdy poradna napíše doporučení ke vzdělávání v běžné škole, ale rodiče přesto dají

dítě na praktickou školu, kterou sami navštěvovali. Jednoduše proto, že to tam znají. Na obhajobu praktických škol je nutno říct, že někdy jsou z nich děti připraveny lépe, než ze škol běžných, kde mají individuální plán. V poradnách se s tímto jevem setkávají při volbě povolání, kdy znovu děti testují. V běžných školách může docházet k tomu, že žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami není věnována taková péče a pozornost, jakou by potřeboval, zatímco v praktické škole jsou menší kolektivy a do dětí ten základ prostě nasoukají.“

Shrnutí:

Zástupkyně obou školských poradenských zařízení jsou přesvědčeny, že všechny děti, které prošly vyšetřením, jsou správně diagnostikovány. Důsledně se věnují všem dětem, nejen romským. Fakt, že romské děti končí častěji v praktických školách, lze vysvětlit pouze vůlí rodičů. Právě na rodiny by bylo potřebné zaměřit sociální práci.

5.5 Praktické školy

Cílem výzkumu v těchto školách bylo zjištění, jestli se počet romských dětí, které jsou vzdělávány podle přílohy RVP ZV- LMP snižuje a jestli v praxi dochází k přearozování žáků do běžných škol. Dále jsem chtěla zjistit, kdo je iniciátorem případného přearozování, jestli škola, rodiče nebo školské poradenské zařízení a jestli je využívána možnost změny vzdělávacího programu v rámci jedné školy. Zajímala mě také četnost využívání diagnostického pobytu a existence přípravné třídy.

Porovnání informací z výše uvedených školských poradenských zařízení s materiály, které vydala ČŠI – Tematická zpráva Problematika péče poskytované ŠPZ žákům s LMP ve školním roce 2014/2015 a Tematická zpráva Žáci vzdělávání v jednotlivých vzdělávacích programech.

Výsledek šetření v základních školách praktických, pro účely této diplomové práce nazvaných „Škola A“ a „Škola B“.

5.5.1 Konzultace nad testovými otázkami – Škola A

Dotazník ve své původní podobě byl nepoužitelný pro tuto konkrétní školu, protože počet romských dětí z celkového počtu byl zanedbatelný. Akceptuji připomínky, které se týkají možné neochoty dalších respondentů k vyplňování údajů o romských dětech. Protože tyto údaje jsou důležité pro diplomovou práci, omezím se na rozhovory se zástupci dvou škol a jejich anonymní výpovědi. Z rozhovoru vyplynulo, že převažuje pedagogický pohled na třídu jako na kompaktní společenství dětí, které mají různé problémy, ale netýkají se etnicity. Ve zmíněné škole se učí žáci ve speciálním vzdělávání, žáci v základní škole praktické, ve které se vzdělávají podle přílohy RVP ZV – LMP, ale také žáci vzdělávání podle RVP ZV. Každý ze žáků zařazených do vzdělávání podle RVP ZV má ještě další znevýhodnění, například poruchy chování, kvůli kterému není zařazen do běžné školy. Žáci jsou průběžně podrobováni vyšetření a podle toho přerazováni do odpovídajícího programu vzdělávání. Toto je v rámci jedné školy, takže děti nejsou stresované přechodem na jinou školu, zůstávají ve známém prostředí, jen se jim zvýší náročnost učiva. Podnět k přerazení dává školské poradenské zařízení, případně škola, nestává se, že by iniciativa vzešla od rodičů. Dle výpovědi respondentky děti po absolvování základního vzdělání odcházejí většinou do učebních oborů, ale jejich další studium nebývá úspěšné a je málokdy dokončené. Důvodem je to, že střední vzdělání už není povinné, takže rodiče, kteří do té doby alespoň nějakým způsobem dohlíželi na pravidelnou školní docházku, už povolí v tomto úsilí a dítě přijme za své zvyklosti rodiny. Tzn., že ráno nevstává a do školy nechodí.

Podle respondentky ve vzdělávací praxi nedochází k diskriminaci romských dětí, naopak jsou zvýhodněné a podporované různými programy a dotačními tituly, na které děti z ostatních sociálně slabých rodin nedosáhnou.

Jedna z dalších otázek konzultovaného dotazníku byla, zda má škola zřízenou přípravou třídu. Škola A nemá zřízenou přípravnou třídu a také nevyužívá diagnostického pobytu.

5.5.2 Konzultace nad testovými otázkami – Škola B

Při volbě školy B jsem hledala praktickou školu, která je samostatná a nemá zřízené třídy, kde se učí podle RVP ZV. Zajímalo mě, jestli i tam žáci přecházejí do běžných škol, když se ukáže, že zvládají nižší náročnost učiva a jeví se, že by mohli obstát i v náročnějším

programu. Dle odpovědi ředitelky školy se takový případ za dobu jejího působení ve škole nestal. Zařazené děti mají diagnostikovanou poruchu, která se časem spíše zhorší, neuměla by si představit své žáky v běžné škole. „Jak by asi obstál hoch z 9. třídy, který se ptá, kdy už zase budou psát dopis Ježíškovi?“ uvedla ředitelka pro ilustraci.

Přípravnou třídu při praktické škole nemají, ale při speciální škole je zřízena. Celkově školu navštěvuje zhruba 13 % romských žáků, ale opět bylo zdůrazněno, že žádný z nich se nehlásí k romské národnosti.

Diagnostický pobyt se konal v minulosti pouze jednou. Rodiče chtěli umístit dítě do praktické školy, ale nezískali doporučení od školského poradenského zařízení, takže se žákyně vrátila do své původní školy.

Stejně jako v předchozím případě, mají bývalí žáci ke škole silnou vazbu, chodí sdílet úspěchy, navštěvují pedagogy se svými dětmi a často je tam chtějí zapsat. V mnoha případech získají doporučení školského poradenského zařízení a uspějí se svou žádostí.

Většina dětí nastoupí po absolvování praktické školy do učebních oborů a úspěšně ho ukončí. Z romských žáků se to povedlo, za působení ředitelky školy ve funkci, pouze jedné dívce. Ostatní nastoupí, ale do školy nechodí nebo se jdou rovnou zapsat na úřad práce.

Shrnutí

V obou výše uvedených školách převládá nechuť k označování romských žáků při sčítání prováděném Českou školní inspekcí. Při dalším hovoru však respondentky přesně vymezovaly romské a běžné žáky. Například při přístupu k jejich dalšímu vzdělávání a při kopírování rodinných vzorů. Shodly se na tom, že do praktické školy se nedostane žádné dítě, které tam opravdu nepatří. Vyjadřovaly pochybnosti o zařazení dětí, které se u nich vzdělávají podle programu RVP ZV – LMP, do běžných škol. Někteří rodiče tuto možnost od září 2016 využijí, ale rozhodně to, dle jejich názoru, nebude v nejlepším zájmu žáků. Obě respondentky si stojí za tím, že se dětem, právě v jejich škole dostává vzdělání, které jsou děti schopny zvládnout a to vše v přívětivém a bezpečném prostředí.

5.6 Česká školní inspekce

ČŠI provedla koncem roku 2014 elektronické zjišťování počtu romských žáků vzdělávaných dle RVP ZV a RVP ZV - LMP. Toto šetření bylo součástí plnění Akčního plánu opatření pro výkon Rozsudku D.H. a ostatní proti ČR, který přijímá taková opatření, aby došlo ke snižování diskriminace romských žáků při vzdělávání. Ke zjišťování došlo na základě definice MPSV a Rady vlády pro záležitosti romské menšiny z roku 2006, která říká, že za Roma považujeme takového jedince, který se za Roma sám považuje, aniž by se nutně k této příslušnosti za všech okolností hlásil, anebo je za Roma považován významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých indikátorů. Tato definice akcentuje rovinu tzv. připsaného romství, kdy z pohledu diskriminace je mnohem důležitější, zda je člověk považován za Roma svým okolím, než to, zda se za něj považuje sám. (Tematická zpráva Žáci vzdělávání podle RVP ZV – LMP, leden 2015)

Validita dat byla zajištěna informačním dopisem ředitelům škol, vysvětlením potřebnosti těchto dat a sdělením možné následné kontroly, např. na čerpání rozvojových programů na vzdělávání romských žáků, ze strany ČŠI. Toto opatření je pochopitelné, protože i z výsledku mého šetření je zřejmé, že ředitelé nechťejí vyčleňovat romské žáky. Setkala jsem se s názorem ředitelky navštívené školy, která uvedla: „Já pocházím z jižního Slovenska, v rodině máme Maďary, při nějakém povrchním sčítání bych mohla být zařazena mezi Romy. Ale proč? Necítím se být Romkou, s diskriminací jsem se nikdy nesetkala. Mám velký problém se sčítáním romských dětí.“

Z meziročního srovnání vyplynulo, že celkový počet žáků vzdělávaných podle RVP ZV LMP byl ve školním roce 2013/2014 - 14 333 žáků a ve školním roce 2014/2015 poklesl o 3 638 žáků na 10 695 žáků. Z toho romských žáků bylo v roce 2013/2014 - 3 908 a v následujícím roce jejich počet poklesl o 440 žáků, tudíž jich bylo 3 468. (Tematická zpráva Žáci vzdělávání podle RVP ZV – LMP, leden 2015)

V Kraji Vysočina bylo do zjišťování zapojeno 21 škol, což je 4,7 % z celkového počtu oslovených škol. Nejvíce zapojených škol bylo ve Středočeském kraji (61) a nejméně v Praze (20).

K dispozici jsou data za celou republiku, ale vzhledem k tomu, že Kraj Vysočina má velmi nízký počet romských žáků ve školách, zajímal mě pohled okresních pracovišť. Zaslala

jsem dotazník na dvě pracoviště ČŠI v Kraji Vysočina. Jde jen o orientační vhled do praxe v kraji, protože veškerá relevantní zjištění jsou dostupná na stránkách ČŠI. Při telefonickém dotazu, zda můžu dotazník zaslat, jsem se opakovaně, stejně jako v PPP, SPC a zejména v praktické škole, setkala s nechutí vyčleňovat romské žáky. Z některých rozhovorů bylo znát, že se pedagogům jeví nekorektní, hovořit o romské menšině jako o problematické skupině. Například v praktické škole A uvedla zástupkyně ředitelky: „Děti jsou onálepkované různými diagnózami a postiženími, tak proč jim ještě přidávat další.“

Vyhodnocení dotazníků

Cílová skupina: dvě pracoviště ČŠI v Kraji Vysočina

- 1) Otázka č. 1: Jaké jsou, dle Vašich poznatků, reakce ředitelů škol na zjišťování počtu romských žáků?

Možnosti odpovědí: negativní, spíše negativní, neutrální, spíše pozitivní, pozitivní

Odpovědi respondentů: negativní, spíše negativní

Komentář respondentů: Považuji hodnocení znaků za subjektivní.

- 2) Otázka č. 2: Vědí ředitelé, že zjišťování počtu romských žáků, příp. další změny (zrušení přílohy RVP ZV pro žáky s LMP) se zavádějí v důsledku rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva v Rozsudku D.H.?

Možnosti odpovědí: ředitelé o této skutečnosti vědí, ředitelé o této skutečnosti většinou vědí, ředitelé o této skutečnosti nevědí, tuto skutečnost nezjišťujeme

Odpovědi respondentů: ředitelé o této skutečnosti vědí, ředitelé o této skutečnosti většinou vědí

- 3) Otázka č. 3: Zabývali jste se ve školním roce 2014/15 žádostmi o revizi zařazení žáka do vzdělávacího programu?

Možnosti odpovědí: revize zařazení do RVP ZV, revize zařazení do RVP ZV – LMP,

Odpovědi respondentů: nezabývali, nezabývali,

Komentář respondentů: Revize jsme neprováděli, to nám nepřísluší. V rámci inspekční činnosti kontrolujeme správnost zařazení.

4) Otázka č. 4. Kdo žádal o revizi rozhodnutí?

Možnosti odpovědí: rodiče žáka, škola, do které byl žák zařazen

Odpovědi respondentů: bez odpovědi

Komentář respondentů: Ojediněle rodiče, v rámci stížnosti na školu.

5) Otázka č. 5: S jakými výsledky skončilo přezkoumání rozhodnutí?

Možnosti odpovědí: byla potvrzena správnost rozhodnutí, bylo vyhověno stěžovateli

Odpovědi respondentů: bez odpovědi

Komentář respondentů: Tento údaj by vzhledem k nízkému počtu stížností nebyl relevantní.

Shrnutí

Z dotazníků a telefonických rozhovorů, které jim předcházely lze vysledovat, že v Kraji Vysočina není pro ČŠI závažným problémem neoprávněné zařazování romských žáků do praktických škol. Rozsudek D.H. sice znají, ale jeho dopady nespojují se změnami, které zavádí MŠMT od září 2016.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Kraji Vysočina za školní rok 2013/2014 a kalendářní rok 2014

Výsledek dotazníkového šetření ani výstupy rozhovorů se zástupci škol příliš nevypovídají o celkovém stavu školství v Kraji Vysočina. Jde o subjektivní názory na citlivou problematiku, proto jsem vyhledala relevantní údaje ve Výroční zprávě o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Kraji Vysočina za školní rok 2013/2014 a kalendářní rok 2014.

Pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami bylo samostatně zřízeno 13 škol, z toho 10 zřizuje kraj a 3 obce. Povinnou školní docházku plnilo v ZŠ a ZŠS celkem 42 473 žáků, z toho 41 174 v běžných třídách a 1 211 ve speciálních třídách nebo v ZŠS. V běžných třídách ZŠ je individuálně integrováno celkem 2 504 žáků: 107 žáků s mentálním postižením, 37 sluchově postižených, 27 zrakově postižených, 89 žáků s vadami řeči, 49 tělesně postižených, 66 s více vadami, 94 autistů a 2035 s vývojovými poruchami učení a chování. Z celkového počtu 1 211 žáků se vzdělávalo v samostatně zřízených ZŠS 838 žáků. Ve speciálních třídách ZŠ a ZŠS se vzdělávalo 648 žáků s mentálním postižením, 1 se sluchovým postižením, 2 zrakově postižení, 7 žáků s vadami řeči, 1 tělesně postižení, 226 s více vadami, 199 s vývojovými poruchami učení a chování a 103 autistů. Během školního roku byli přeřazeni 2 žáci speciálních tříd do běžné třídy.

Dle údajů ze září 2014 se vzdělávalo v základních školách odhadem 643 žáků z menšinových etnik. Ve školním roce 2014/2015 bylo na území kraje v ZŠ evidováno 324 žáků s cizím státním občanstvím (103 Slováků, 73 Vietnamců, 55 Ukrajinců, 32 Mongolů a 61 ostatních cizinců).

Ve školním roce 2014/2015 ročník opakuje celkem 231 žáků, z nich na prvním stupni 98 žáků (v 1. ročníku 25 žáků), na druhém stupni 133 žáků (v 6. ročníku 40 žáků), z menšinových etnik odhadem 52 žáků.

Dále odhadem 1 309 žáků je znevýhodněno v přístupu ke vzdělávání z důvodu sociálního a špatného rodinného zázemí.

Česká školní inspekce zveřejnila v listopadu 2015 Tematickou zprávu nazvanou *Žáci vzdělávání v jednotlivých vzdělávacích programech základního vzdělávání*, jejímž hlavním cílem bylo identifikovat počet romských žáků vzdělávaných podle jednotlivých vzdělávacích programů.

Šetření bylo provedeno ve školním roce 2015/2016 a zúčastnilo se ho 4 098 základních škol.

Počty žáků ve vzdělávacích programech	Počet	Podíl
Počet žáků v základní škole celkem	878 649	
- z toho počet romských žáků	34 191	3,9
Počet škol, které mají alespoň jednoho romského žáka	2 096	51,1
Počet žáků vzdělávaných podle RVP ZV	857 369	
- z toho počet romských žáků	29 024	3,4
Počet žáků vzdělávaných podle RVP ZV LMP	14 810	
- z toho počet romských žáků	4 539	30,6
Počet žáků vzdělávaných podle RVP ZŠS	6 470	
- z toho počet romských žáků	628	9,7

Tab. č. 2: Školy a žáci ve vzdělávacích programech ve školním roce 2015/2016

Z uvedené tabulky je patrné, že počet romských žáků, kterých by se mohlo týkat neoprávněné zařazení do praktické školy, případně do vzdělávání podle RVP ZV LMP je 4 539. V tomto kontextu je pochopitelná reakce skupiny rodičů dětí s postižením z Brna, kteří nespokojenost se změnami ve vzdělávání svých dětí zformulovali do žaloby k Ústavnímu soudu. (Učitelské noviny, 2016, č. 10 s. 4) Poukazují také na plošný dopad změny, která by mohla být účelnější, kdyby byla cíleně zaměřena na romské žáky.

Velmi podobně se vyjádřili zastupitelé Ústeckého kraje, kteří na svém zasedání hlasovali pro zachování praktických škol a své argumenty chtějí předat ministryni školství.

V Ústeckém kraji je v celostátním srovnání dvojnásobný průměr podílu žáků s mentálním postižením a odborníků je podle zprávy krajského úřadu nedostatek. ((Učitelské noviny, 2016, č. 10, s. 23)

Ve výše uvedené Tematické zprávě je zveřejněno i meziroční srovnání počtu romských žáků. Srovnání proběhlo pouze ve školách, které se zúčastnily šetření v roce 2014/2015 a zároveň v roce 2015/2016, což bylo 1 325 škol.

Počty žáků ve vzdělávacích programech	2014/2015		2015/2016	
Počet žáků vzdělávaných podle RVP ZV	257 789		262 442	
- z toho počet romských žáků	12 289	4,8	14 293	5,4
Počet žáků vzdělávaných podle RVP ZV LMP	11 568		14 240	
- z toho počet romských žáků	3 639	31,5	4 409	31,0

Tab. č. 3: Meziroční srovnání počtu romských žáků (1 325 škol – školy, kde byl na základě informace MŠMT již ve školním roce 2014/2015 vzděláván alespoň jeden žák s LMP)

- Tato tabulka poskytuje informaci o celkovém nárůstu žáků vzdělávaných podle RVP ZV LMP a to o 2 672 žáků. Vzhledem k tomu, že se srovnání provádělo na zhruba třetině z celkového počtu škol je nárůst alarmující. Nicméně podíl romských žáků je o půl procenta nižší, přestože i těchto dětí bylo do vzdělávání podle RVP ZV LMP zařazeno o 770 více.

5.7 Osudy stěžovatelů z kauzy D.H.

Nadace Open Society Fund vydala v roce 2012 publikaci s názvem *Jak ztratit další generaci*, ve které popisuje osudy některých stěžovatelů z kauzy D.H. V současné době jsou to dospělí lidé, kteří mají rodiny a své vlastní děti. Publikace měla za cíl upozornit na přetrvávající problémy ve vzdělávání romských dětí. Většina z tehdejších účastníků kauzy D.H. viní ze svých současných problémů školský systém, který může za jejich nedostatečné vzdělání. Nemohou najít zaměstnání, nemají odpovídající bydlení, jejich děti chodí pořád do těch samých škol jako oni.

Vzhledem k tomu, že mezi sebou neudržují žádné kontakty, je těžké zmapovat osudy jednotlivých stěžovatelů. Naposledy se o to pokusila novinářka Ivana Svobodová v červnu roku 2015. Denisa Holubová, jejíž jméno dalo název celé kauze, odmítla rozhovor, když zjistila, že za to nedostane honorář. Její matka byla vstřícnější, sdělila, že dcera žije s přítelem, čeká druhé dítě a je vcelku spokojená. Druhá dcera, taky účastnice sporu, žije a pracuje v Irsku. Mladšího syna přeřadili do praktické školy pro problematické chování na

běžné základní škole, dle matky, na nátlak ředitelky. Matka nechtěla situaci stupňovat a souhlasila protože „já když nemám kudy kam, rupne mi v hlavě. Nafackovala bych jí, to jsem nechtěla“.

Julijus Mika, otec tří dětí, je dalším ze stěžovatelů. Absolvoval dvouletý učební obor pro natěrače, poté skončil v evidenci úřadu práce. S organizací Open Society Fund začal objíždět přednášky a vyprávět svůj příběh a tatáž organizace ho následně zaměstnala jako terénního sociálního pracovníka v Ostravě. Snaží se romským rodičům vysvětlit, že mají dávat děti do smíšených, běžných škol. Své děti chce poslat na střední školy, aby měly lepší budoucnost. Zatím ho trápí jedna věc: „Syn přijde ze školy s úkolem a já mu neporadím, to je hnusný pocit. To mě strašně štve“.

V komunitním centru Vzájemné soužití v Hrušově pracuje Andrea Bandyová, které práci nabídl indický aktivista Kumar Vishwanathan. Právě on stál na začátku kauzy D.H., ale dnes už nemá kontakty na tehdejší děti a o většině z nich nic neví. Podaří se mu zjistit, že Petr si chtěl udělat řidičák, ale zatím ho nemá, Lukáš se dostal do potíží se zákonem, Veronika bydlí se třemi dětmi a přítelem v místnosti o velikosti garáže. Pan Vishwanathan dál pomáhá Romům prostřednictvím své organizace Vzájemné soužití, dobře ví, že je před ním velký kus práce, ale stejně tak velký kus už se podařilo udělat. (Respekt, 2015, č. 26)

6 Závěr

Cílem diplomové práce bylo analyzovat Rozsudek D.H. Vzhledem k definici slova analyzovat, které znamená rozebrat nebo rozdělit celek do základních složek a najít vazby mezi těmito složkami, neposkytuje tento judikát moc možností. Důkladná analýza je provedena všemi zainteresovanými osobami, kterými byli na jedné straně stěžovatelé zastoupeni Evropským střediskem pro práva Romů a advokáty Lordem Lesterem of Herne Hill, J. Goldstonem a D. Strupkem. Druhou stranu, což byla Česká republika, zastupoval vládní zmocněnec V. A. Schorm. Ti všichni předložili svá stanoviska podložená mnoha pádnými argumenty a tvrzeními. Písemná stanoviska v hojném počtu předložily též mezinárodní nevládní organizace. Velký senát svůj rozsudek odůvodňuje na sedmdesáti osmi stranách. Začíná historií Romů, jejich příchodem do Evropy, popisuje právo a praxi Evropského společenství, dokumenty Organizace spojených národů a vnitrostátní právní stav v ČR.

V diplomové práci jsem se proto zaměřila více na dopady Rozsudku D.H. a na změny, které vyvolal. Vzhledem k době, která uplynula od podání žaloby (1999) a následného vynešení rozsudku (2007) se teprve nyní dá konstatovat, že budou splněny legislativní požadavky Evropské komise. Od září 2016 bude zrušena příloha RVP ZV pro vzdělávání dětí s lehkým mentálním postižením, tudíž nehrozí další neoprávněné zařazování romských dětí do praktických škol. Z výsledku krátkého šetření vyplynulo, že do režimu vzdělávání podle RVP ZV - LMP se nedostane žádné dítě, které tam diagnosticky nepatří. Praktické školy ovšem mohou vzdělávat i podle RVP ZV a tudíž je možné, že rodiče, kteří mají větší důvěru nebo sami prošli praktickou školou, přihlásí své dítě tam.

Dalším splněným bodem, ke kterému se zavázala Česká republika v Plánu opatření k výkonu rozsudku, je každoročně prováděné šetření ke zjištění počtu romských žáků vzdělávaných podle RVP ZV-LMP. Z tohoto šetření vyplynuly zajímavé údaje, které v reálných číslech mají větší vypovídací hodnotu, než zveřejňované procentní údaje. Počet žáků v základním vzdělávání je 848 649, z toho je 14 810 žáků vzdělávaných podle RVP ZV – LMP a z tohoto počtu je 4 539 romských žáků. Pokud bychom připustili, že část žáků je zařazena oprávněně, zbývá přibližně 4000 romských žáků, kterým je potřeba pomoci, aby se mohli vzdělávat v běžné škole.

Na tomto místě vidím prostor pro neziskové organizace, kterých je velké množství a téměř každá se, alespoň částečně, zabývá sociální problematikou, začleňováním a vzděláváním. Právě jejich přímo cílená terénní práce by mohla zlepšit postavení romských komunit ve vyloučených lokalitách. Existuje hodně materiálů a publikací, které upozorňují na problémy, ale výsledky přináší právě terénní práce se sociálně slabými rodinami, každodenní pomoc a kontakt s dětmi i dospělými.

Smyslem mé práce bylo zachytit vývoj celé této kauzy a zjistit, čím bylo zapříčiněno tak dlouhé otálení, které vyvolalo dokonce Řízení pro nesplnění povinnosti ze strany Evropské komise. Z části se na tom určitě podílel fakt, že všichni zúčastnění konali v dobré víře, tzn. nikdo vědomě romské žáky nediskriminoval. Konali pouze to, co umožnil systém. Romští rodiče, díky své pasivitě, mnohdy neprotestovali a souhlasili s pohodlnější cestou.

Až do roku 2014/2015 neexistovaly statistické údaje, které by měly vypovídací hodnotu, což je také jednou z příčin, proč nebylo možné reagovat na tuto problematiku cíleněji. Pokud by byly dříve identifikované školy ve vyloučených lokalitách, které mají velké množství romských žáků nebo školy, kde se vzdělávají romští žáci podle programu RVP ZV – LMP, mohla být podpora směřovaná přímo k nim. Na tomto případě je zřetelně vidět význam statistických šetření. Důraz by měl být kladen i na práci se získanými daty.

7 Seznam použitých informačních zdrojů

BERKOVÁ, Jitka (ed.). *Dekáda romské inkluze 2005-2015*. Praha: Kancelář Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity, c2005. ISBN 80-86734-46-3.

DANIEL, Bartoloměj. *Dějiny Romů: vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994, 199 s. ISBN 80-706-7395-8.

DAVIDOVÁ, Eva. Poválečný vývoj a osudy Romů v letech 1945 - 1989. In: ČERNÁ, M., E. DAVIDOVÁ, K. HOLOMEK, J. HORVÁTHOVÁ, M. HÜBSCHAMNNOVÁ, Z. JEŘABOVÁ a C. NEČAS. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000, s. 176. ISBN 80-86010-37-6.

GULOVÁ, Lenka (ed.) a Radim ŠÍP (ed.). *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 245 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4368-4.

Jak ztratit další generaci: pokrytectví ve vzdělávání českých Romů. Praha: Nadace Open Society Fund Praha, c2012. ISBN 978-80-87725-04-7.

LIÉGEOIS, J.-P. *Roms en Europe (Romové v Evropě)*; Éditions du Conseil de l'Europe 2007, s. 3.

NEČAS, Ctibor. Historické reflexe. In: ČERNÁ, M., E. DAVIDOVÁ, K. HOLOMEK, J. HORVÁTHOVÁ, M. HÜBSCHAMNNOVÁ, Z. JEŘABOVÁ a C. NEČAS. *Černobílý život*. Praha: Gallery, 2000, s. 176. ISBN 80-86010-37-6.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. Vyd. 4. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, 129 s. ISBN 80-7067-952-2.

Nedokončený úkol: romští žáci v České republice stále čelí překážkám ve vzdělání. 1. vyd. London: Amnesty International Publications, 2009.

SVOBODOVÁ, Ivana. *Respekt*. Economia a.s., 2015, č. 26, s. 60-64. ISSN 0862-6545.

ŠVANCAR, Radmil. Posoudí inkluzi ústavní soud? *Učitelské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*. 2016, č. 10, s. 4. ISSN 0139-5718.

VOKÁČ, Petr. *Školský zákon: zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání*. 5. přepracované vydání. Třinec: RESK, spol. s r.o., 2015, 344 stran. ISBN 978-80-87675-03-8.

ZAPLETALOVÁ, Jana. *Obligatorní diagnózy a obligatorní diagnostika v pedagogicko-psychologických poradnách*. Vyd. 1. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2006. ISBN 80-86856-29-1.

Elektronické informační zdroje:

ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICĚ. Situace Romů v letech 1989 – 1992. *Romove.radio.cz*. [online]. c1997-2016 [cit. 2015-10-10]. Dostupné z:

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18896>

ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICĚ. Situace Romů v letech 1989 – 1992. *Romove.radio.cz*. [online]. c1997-2016 [cit. 2015-10-15]. Dostupné z:

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18389>

ROMEA. 24.9.1993. *Romea.cz*. [online]. C2003-2015 [cit. 2015-11-10]. Dostupné z:

<http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/24-zari-1993-pisek-tibor-danihel>

ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICĚ. Situace Romů v letech 1989 – 1992. *Romove.radio.cz*. [online]. c1997-2016 [cit. 2015-10-20]. Dostupné z:

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18327>

ROMOVÉ V ČESKÉ REPUBLICĚ. Situace Romů v letech 1989 – 1992. *Romove.radio.cz*. [online]. c1997-2016 [cit. 2015-10-20]. Dostupné z:

<http://romove.radio.cz/cz/clanek/2689>

ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD. Evropský soud pro lidská práva Council of Europe F-67075 Strasbourg cedex. [online]. [cit. 2015-10-20]. Dostupné z: www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE. In: Sbírka zákonů České republiky č. 104/1991. [online] Dostupné z: www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf

ČESKO. Zákon č. 198 ze dne 23. dubna 2008 o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 58. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>

Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin. *Vláda.cz* [online] 2009-2016 [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/ramcova-umluva-o-ochrane-narodnostnich-mensin-6912/>

Zpráva o stavu romských komunit v České republice. *Vláda.cz* [online] c 2009-2016 [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2009-73886/>

Zpráva ECRI Česká republika (Čtvrtý monitorovací cyklus), schválená 2. dubna 2009 [online] [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Czech_Republic/CZE-CbC-IV-2009-030-CZE.pdf

Koncepce bydlení ČR do roku 2020. [online] [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://databaze-strategie.cz/cz/mmr/strategie/koncepce-bydleni-cr-2010-2020?typ=struktura>

Program rozvoje kraje Vysočina. [online] [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: <http://dataplan.info/cz/vys/rozvojove-zamery/strategie/program-rozvoje-kraje-vysocina-2011?typ=detail#k2188393>

Zpráva o stavu romské menšiny. *Vláda.cz* [online] c 2009-2016 [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-v-ceske-republice-za-rok-2013-124136/>

Úřední věstník Evropských společenství. Směrnice Rady č. 2000/43 ES [online]. [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: www.mpsv.cz/files/clanky/1127/smernice_2000_43.pdf

Úřední věstník Evropských společenství č. C153 ze dne 21.6.1989, s. 3 a 4. [online]. 2006 [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52005IP0151>

Analýza diagnostických nástrojů. Výzkumné centrum integrace zdravotně postižených. Olomouc [online]. 2009 [cit. 2015-11-20] Dostupné z: www.vcizp.cz/doc/Anal_diag_nastroje_VCIZP_2009.pdf

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Tematická zpráva Problematika péče poskytované školskými poradenskými zařízeními žákům s lehkým mentálním postižením ve školním roce 2014/2015*. [online]. 2015 [cit. 2015-11-20] Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Vzdelavani-zaku-v-jednotlivych-vzdelavacich-progra>

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Plán hlavních úkolů na rok 2013/2014*. [online]. 2013 [cit. 2016-02-05] Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/DOKUMENTY/Plan-hlavnich-ukolu/Plan-hlavnich-ukolu-Ceske-skolni-inspekce-na-skoln>

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Plán hlavních úkolů na rok 2014/2015*: [online]. 2014 [cit. 2016-02-01] Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Plan-hlavnich-ukolu/Plan-hlavnich-ukolu-Ceske-skolni-inspekce-na-s-%281%29>

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Plán hlavních úkolů na rok 2015/2016*: [online]. 2015 [cit. 2016-02-01] Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Plan-hlavnich-ukolu/Plan-hlavnich-ukolu-Ceske-skolni-inspekce-na-s-%282%29>

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Tematická zpráva Žáci vzdělávání v jednotlivých programech základního vzdělávání*: [online]. 2015 [cit. 2016-03-01] Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Vzdelavani-zaku-v-jednotlivych-vzdelavacich-progra>

DARE – NET, projekt. *Strategies and Tactics to Combat Segregation of Roma Children in Schools: Case studies from Romania, Croatia, Hungary, Czech Republic, Bulgaria, and Greece* [online]. FXB Center for Health and Human Rights, Harvard University, 2015 [cit. 2016-03-16]. Dostupné z: <http://www.dare-net.eu/cz/overview>

AMNESTY INTERNATIONAL, [online]. [cit. 2016-02-20] Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/hnuti>

AMNESTY INTERNATIONAL, [online]. [cit. 2016-03-10] Dostupné z: <http://www.amnesty.cz/news/320/amnesty-vzkaz-ceske-vlade-v-reseni-diskriminace-romskych-deti-ve-skolach-to-chce-vice-snahy>

OPEN SOCIETY FUND, [online]. [cit. 2016-03-10] Dostupné z: <http://www.osf.cz/kdo-jsme/stazeni/vyrocní-zpravy/>

VZÁJEMNÉ SOUŽITÍ, [online]. [cit. 2016-03-10] Dostupné z: http://vzajemnesouziti.cz/cs_CZ/o-nas/

EVROPSKÁ KOMISE, [online]. [cit. 2016-03-10] Dostupné z: http://ec.europa.eu/atwork/applying-eu-law/infringements-proceedings/index_cs.htm

RADA EVROPSKÉ UNIE, SMĚRNICE RADY 2000/43/ES [online]. [cit. 2016-03-10] Dostupné z: www.mpsv.cz/files/clanky/1127/smernice_2000_43.pdf

KRAJ VYSOČINA, *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v Kraji Vysočina za školní rok 2013/2014 a kalendářní rok 2014* [online]. 2013 [cit. 2016-03-10] Dostupné z: <https://www.kr-vysocina.cz/vyrocní-zpravy/ds-300668>

8 Seznam zkratek

RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

RVP ZV LMP - Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením

ŠVP – Školní vzdělávací program

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

ECRI – Evropská komise proti rasismu a intoleranci

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MK – Ministerstvo kultury

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

ÚV ČR – Úřad vlády České republiky

AI – Amnesty International

OSF – Open Society Fund

ČŠI - Česká školní inspekce

PPP – Pedagogicko-psychologická poradna

SPC – Speciálně pedagogické centrum

ZŠS – Základní škola speciální